arnika

Přírodou a historií Karlovarského kraje 3/04

Židé na Mariánskolázeňsku

Dům New York v Lázních

Kynžvart ožívá

Evropská noc pro netopýry

Synagoga v Drmoulu

Synagoga v Malé Šitboři

arnika

Přírodou a historií Karlovarského kraje 3/04

OBSAH

2/ Pavel Černoch
Historie Židů v Mariánských Lázních
7/ Anna Bucharová
Fenomén jménem invaze
11/ Josef Klán
Historický dům „New York“
v Lázních Kynžvartu
14/ Josef Královec a Eva Budská
Sledování obsahu tritia ve srážkových vodách v Závišíně
17/ Josef Brtek
Památky na 1.světovou válku
v Jindřichovicíh
22/ Přemek Tájek
Sčítání kukaček na Těšově
22/ Zdeněk Buchtele
Nově objevený ringval u Černého rybníka
23/ Přemek Tájek
Klenot časného jara - lýkovec jedovatý
24/ Jaromír Bartoš
Evropská noc pro netopýry
24/ Anna Bucharová
Staré herbáře v Městském muzeu
Mariánské Lázně
26/ Svatopluk Šedivý
Hnízdní výskyt výra velkého v jižní
části CHKO Slavkovský les
27/ Jiří Milota
Kyselky na území bývalé žandovské
vojenské střelnice
29/ Stanislav Bucharovič
Vzpomínka na Štichlův mlýn
29/ Stanislav Bucharovič
Významné osobnosti Bečova

Úvodem

Držíte v rukou třetí číslo Arniky, příroda odpočívá zimním spánkem, a já doufám, že ji budete číst se zaujetím někde v teple u krbu, a četba Vás bude inspirovat k návštěvě zajímavých míst, které na jejich stránkách popisujeme. Věřím že jen co odtají poslední zbytky sněhu vydáte se opět ven objevovat známá i neznámá místa našeho kraje a dáte nám vědět pokud na svých cestách objevíte nějaké zajímavosti. Přeji Vám v novém roce hodně krásných zážitků a šťastné návraty z Vašich cest.

J. Bartoš

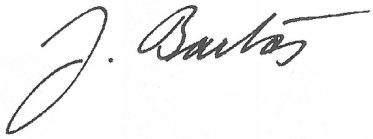

Náklad: 1000 ks Cena: 27,-Kč

Arnika, přírodou a historií Karlovarského kraje
Vydává: ZO ČSOP Kladská, Mariánské Lázně,
e-mail: kladska@slavkovskyles.cz
Redakce: J. Bartoš
Tiskovina evidována u ministerstva kultury pod ev.č.: MK ČR 14993

Vychází nepravidelně, za původnost a obsahovou správnost ručí autoři.
Číslo neprošlo jazykovou úpravou.
Foto na 1. straně obálky: Náhrobek z židovského hřbitova v M. Lázních (foto J. Bartoš)
Foto na 4. straně obálky nahoře: Zapomenutý pramen v žandovské střelnici (foto J. Bartoš)
Foto na 4. straně obálky dole: Ukázky netopýrů při Evropské netopýří noci (foto J. Bartoš)
Autoři fotografií uvnitř čísla jsou uvedeni v závorkách

Toto číslo vychází s finanční podporou Krajského úřadu Karlovarského kraje.

Pavel Černoch

Historie Židů v Mariánských Lázních

Město Mariánské Lázně leží 125 km západně od Prahy a 25 km jihovýchodně od okresního města Cheb (Eger). Mariánské Lázně vznikly v roce 1812 a v roce 1865 obdržely statut města. První Židé jsou zde zaznamenáni v roce 1820. Před rokem 1820 přicházeli Židé z okolních vesnic do města pouze v letních měsících během léčebné sezóny. V první řadě to byli obchodníci, kteří přicházeli z míst jako Drmoul (Dürmaul), Lázně Kynžvart (Königswart), Chodová Planá (Kuttenplan), Malá Štiboř (Schüttüber) a Poutnov (Pauten).

Po roce 1820 se začíná židovská obec rozrůstat společně s městem. Ve dvacátých letech 19. století byla otevřena první modlitebna a košer restaurant. Záznamy uvádějí jako první židovské rodiny, které se v Mariánských Lázních trvale usadily, Fischlovi a Pfeiferovi. Pan David Pfeifer se stal prvním presidentem nově zformované židovské kongregace (1824-1845). Následovali pan Jonas Beck a Jakob Fischl (-1863).

V roce 1868 mělo město 1591 obyvatel a zaznamenalo 5554 návštěvníků. V roce 1872 byly Mariánské Lázně napojeny na rozrůstající se železniční síť a v roce 1874 počet hostů překročil 10 000. Během těchto let také vzrostl počet židovských návštěvníků lázní. Nejstaršími hosty z Prahy byli pan Simon Jacob Bunzel a pan S. K. Frankl. Z Berlína sem pravidelně přijížděl pan A. H. Heymann. V roce 1860 pan S. J. Bunzel inicioval myšlenku postavit židovský hospic s modlitebnou, kde by chudší židovští návštěvníci lázní mohli být ubytováni, stravovat se a zadarmo se modlit (za rok jich zde bylo obslouženo 70-80). S pomocí mnoha přátel (jako byl pan Ernst Wehli a Dr. Matthias Koref) a dalších pravidelných návštěvníků lázní ustavil v Praze výbor pro výstavbu židovského hospice a modlitebny v Mariánských Lázních. Získal finanční prostředky, od majitele kláštera Teplá koupil pozemek a 4. července 1860 začal s výstavbou. Mnoho židovských lázeňských hostů přispělo na stavbu. Konečně, 9. července 1861, vysoce postavený rabín Dr. Meisl z Budapešti slavnostně otevřel dům, jež od té doby nazýván „Israelitisches Kurhospital". Známý balneolog, Heinrich Enoch Kisch (1841-1918), se stal prvním ředitelem

Židé v Mariánských Lázních na pohlednici

Synagoga

Rabín na procházce po Mariánských Lázních

hospicu. Během letních měsíců bydlel v Mariánských Lázních a v zimě přednášel na univerzitách v Praze, Vídni, Berlíně a Vratislavi. Velmi se zasloužil o rozvoj města, napsal více než 200 knih o Mariánských Lázních a jejich pramenech (a také průlomovou práci o cizoložství). Zejména je vzpomínám v souvislosti se založením Výzkumného ústavu balneologického. Po jeho smrti po něm byla pojmenována jedna ulice v Mariánských Lázních (dnešní Fibichova). Je pohřben na židovském hřbitově za městem. Hospic sloužil až do roku 1930 (dnešní dům Sion, Lesní ulice č. 102/6).

Jedním z nejznámějších židovských občanů byl Siegfried Carl (Samuel) von Basch (1837-1905), profesor patologie a známý balneolog, který přišel do Mariánských Lázní roku 1869 z Mexika, kde sloužil jako osobní lékař císaře Maxmiliána. V Mariánských Lázních představil svůj převratný vynález – moderní metodu měření krevního tlaku. Basch strávil v Mariánských Lázních 35 letních sezón jako lázeňský lékař. V roce 1930 byla odhalena pamětní deska na jeho počest, ale v roce 1938 byla odstraněna nacisty. Díky velkému úsilí místního historika Dr. Křížka a vlivu perestrojky Michaila Gorbačova, byla v roce 1987 postavena nová socha na Goethově náměstí. Ve Vídni je po Dr. Baschovi pojmenována ulice, a také ulice Mladějovského v Mariánských Lázních nesla před rokem 1938 jeho jméno.

Mariánskolázeňští židé byli zpočátku zejména členové komunit okolních obcí. Nicméně časem přijíždělo do Mariánských Lázní stále více zahraničních židů z Jugoslávie, Německa a Ruska na léčebnou sezónu, shledali město dobrým místem pro podnikání a usadili se zde. Mariánské Lázně se staly oblíbenými zejména mezi ruskými židy. V roce 1875 byla v Mariánských Lázních oficiálně ustavena židovská kongregace. Ale město postrádalo vlastní synagogu, modlitebna v hospici byla už tehdy malá. Pan Salomon Simon, president kongregace a majitel sousedního „Haus Stephanie" (později nazývaného Villa Frank), daroval pozemek, na kterém měl být chrám vystavěn.

Rabín Dr. Bernhard Löwenstein z Lembergu, města, které bývalo důležitým centrem židovské kultury (leží v dnešní západní Ukrajině, ukrajinsky: L'viv, polsky: Lwów, rusky: Lvov), byl jedním z nejaktivnějších přívrženců výstavby synagogy. Získával finanční prostředky a vedl řeči o potřebě

První židovská motlitebna a hospic v Mariánských Lázních

výstavby synagogy v Mariánských Lázních na mnoha místech Rakousko-Uherského císařství. V roce 1883 začala výstavba na Hlavní ulici pod vedením architekta Eduarda Sterna.

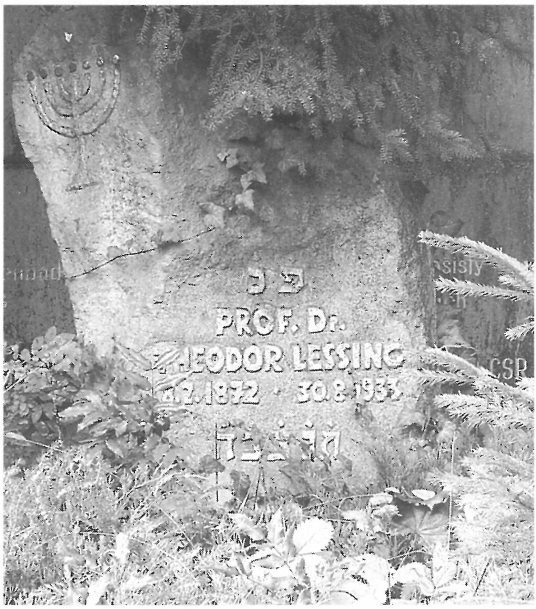

Hrob Prof. Dr. T. Lessinga zavražděného v roce 1933 (J.Bartoš)

Nakonec, 1. srpna 1884 byly práce dokončeny a synagoga byla zasvěcena samotným rabínem Löwensteinem. Kvůli této události přijel do Mariánských Lázní až ze svého domovského města. Synagoga se stala jednou z nejdůležitějších pamětihodností ve městě.

Společně s liberálními reformami tradičního Židovství ve druhé polovině 19. století, si kongregace přála instalovat v synagoze varhany. Tato myšlenka našla podporu u jednoho z nejmajetnějších občanů Mariánských Lázní, pana Maxe Halbmayera (on a jeho bratr Josef zdědili majetek po svém slavném otci Josefu Dionysovi Halnmazerovi, starostovi Mariánských Lázní, ale zemřeli bez dědiců.). Kromě dalších budov Max Halbmayer vlastnil překrásný Halbmayrhaus (dnešní Rozkvět) a dům Klinger, který později po druhé světové válce získal slávu jako židovský košer dům. Max sám nebyl židem, ale byl nadšeným hráčem na varhany. První židovská bohoslužba za doprovodu zvuků varhan se konala roku 1898. Synagoga byla také později krásně nasvícena elektrickým osvětlením.

Roky před první světovou válkou byly pro město Mariánské Lázně velmi úspěšné. Počet hostů pravidelně přesahoval 30 000 za rok a město se stalo politickým, kulturním a společenským centrem evropského měřítka. Významné osobnosti přijížděli ochutnat jeho léčebné vody, včetně Richarda Wagnera, Friedricha Nietzscheho, Henrika Ibsena, Marka Twaina, Rudyarda Kiplinga. Mnoho korunovaných hlav navštívilo lázně, ale nejvěrnějším z nich byl anglický král Edward VII., který navštívil Mariánské Lázně devětkrát a pravidelně zde vedl tajnou diplomacii. 16. srpna 1904 ho zde navštívil rakouský císař František Josef I.. Tuto událost slavily Mariánské Lázně dosud nevídanými oslavami. Edward byl také aktivním hráčem golfu a 21. srpna 1905 slavnostně otevřel místní golfové hřiště.

V této době byly Mariánské Lázně oblíbeným místem židovských dohazovačů (shadken). Mnoho zámožných židů přijíždělo do Mariánských Lázní se svými dcerami, aby jim zde našli vhodné ženichy, skutečnost, která sloužila jako pozadí humorné knížky „Marienbad" romanopisce Sholema Aliechema, který psal v Jidiš. V květnu 1916 na svojí služební cestě krátce navštívil Mariánské Lázně i Franz Kafka a napsal své snoubence Felice Bauer, že Mariánské Lázně jsou překrásné a lesy zvou k nádherným procházkám. Vrátil se s ní do Mariánských Lázní v červenci 1916 a společně zde strávili deset dní (3.-13.7. 1916) v hotelu Balmoral- Osborne.

Kulturní život v Mariánských Lázních jen kvetl a mnoho židovských občanů v něm hrálo důležitou roli. Pan Alois Kohn (1860-1916) se stal hlavním redaktorem místních novin „Marienbader Zeitung", které si za jeho vedení získaly výbornou reputaci. Řada domů severně od budovy hlavní pošty

se stala židovskou čtvrtí s košer restauracemi a hotely, kde obvykle o sabatu byl vztyčen eruv jako dlouhé lano kolem celé čtvrti, dovolující, aby se v jeho rámci nosily předměty.

Před rokem 1918 židům nebylo dovoleno kandidovat na veřejnou funkci na radnici. Nicméně museli sloužit v rakouské armádě, když se rozpoutala první světová válka. Mnoho židů z Mariánských Lázní statečně bojovalo v mnoha bitvách. Osm z nich se již nikdy nevrátilo. Jejich jména byla zapsána na mramorové desce tzv. „Seznam hrdinů" v hale mariánskolázeňské synagogy (viz. příloha).

Poslední rabín Dr. J. Diamant

Nová doba začala pro mariánskolázeňské židy s pádem habsburské monarchie po první světové válce a vzniku nezávislého Československa 28. října 1918. V roce 1920 nová Ústava Československé republiky zaručovala židům práva etnické a národnostní menšiny. Pro presidenta T.G. Masaryka to byla prioritní otázka a tak se Československo stalo první zemí, která uznávala židy jako národ (!).

Nicméně českoslovenští židé nebyli nikterak sjednoceni v otázkách náboženství, národní příslušnosti a národnosti. Při sčítání lidu roku 1921 pouze 11 251 obyvatel označilo národnost „Žid" (26 000 židů se prohlásilo za Čechy a 37 000 Němce). Přes 79 777 obyvatel se přihlásilo k židovskému vyznání. Židé v Československu byli více rozděleni politickou a jazykovou příslušností než spornými otázkami víry. V Mariánských Lázních většina židů mluvila německy jako mateřštinou, pouze někteří měli omezenou znalost češtiny.

V roce 1919 vešel v platnost nový zákon o komunálních volbách. V Mariánských Lázních měli židé poprvé možnost kandidovat na místa radních. Pan Emil Baruch (1854-1929), předseda židovské kongregace a majitel dvou luxusních hotelů na Hlavní třídě – New York (dnešní Polonia) a Fürstenhof (dnešní Bohemia), se stal prvním židovským radním. Byl důležitým dobrodincem židovské komunity, mimo jiné nechal postavit obřadní síň na židovském hřbitově za městem. Jeho nástupcem na předsednickém postu kongregace, pan Fritz (Siegfried) Buxbaum (1874-1953), založil vlastní politickou stranu (Arbeits- und Wirtschaftspartei) a také se stal městským radním. Později byl zvolen místostarostou. Byl velkým společenským dobrodincem města, zvětšil židovský hřbitov a nechal kolem něj postavit zeď a dům pro stálého strážného, aby posílil ochranu hřbitova. Jeho život vzal nečekaný zvrat: v roce 1938 utekl nacistům do Jižní Ameriky a v roce 1953 zemřel v Montevideu / Uruguay /.

Židovská komunita, která se do roku

1930 (5,5 % populace) rozrostla na 405 členů, vzkvétala pod duchovním vedením rabína Dr. J. Diamanta. Do roku 1938 měla komunita okolo 700 členů, synagogu, rozsáhlý hřbitov s obřadní síní, vlastního rabína, kantora, který zpíval během bohoslužeb a pohřební společnost (Chevra Kadisha), která sestávala z nejúctyhodnějších členů komunity.

Ve 30. letech dvacátého století bylo Československo demokratickou a prosperující zemí. Mariánské Lázně a jejich židovští občané z této skutečnosti těžili i nadále, léčebná sezóna přitahovala mnoho návštěvníků do městských lázní a stále více lidí si mohlo dovolit přijet na rekreační návštěvu do Západních Čech. Tehdy byly Mariánské Lázně malým kosmopolitním městem, sčítání lidu v roce 1930 mělo následující výsledek: 7 355 obyvatel, 520 Čechů, 408 Židů a 87 „ostatních". Město se nacházelo v srdci německy mluvícího území Československa (později zvaném Sudetenland). Získání moci nacistické strany Adolfa Hitlera 30. ledna 1933 v sousedním Německu bylo pociťováno i v Mariánských Lázních. V roce 1933 německý žid, filozof, Heinrich Lessing (1872-1933), univerzitní profesor z Hannoveru, uprchl před nacistickým pronásledováním do Československa a našel přechodné útočiště ve Vile Edelweis v Mariánslých Lázních (dnešní Třebízského č. 213). Nicméně jej jeho nepřátelé pronásledovali dále z Německa a brutálně ho 30. srpna 1933 zavraždili. Stal se první obětí nacistického pronásledování na českém území. Po roce 1933 německá nacistická propaganda našla své přívržence také v Mariánských Lázních, vzrůstala podpora radikální německé národní strany a DNSAP (Sudetská verze Hitlerovy NSDAP). Před rokem 1938 32-členné městské shromáždění mělo stále dva židovské členy, pana Fritze Buxbauma (za jeho vlastní Arbeits- und Wirtschaftspartei) a pana Stingla (za Sionistickou židovskou stranu). V roce 1937 se Mariánské Lázně staly místem setkání Třetího Velkého Shromáždění ortodoxního hnutí Agudat Israel (Knesset ha-Gedolah). To, že byly vybrány Mariánské Lázně nebylo náhodou. Stalo se tak proto, že se v nedalekých Karlových Varech konal 12. a 13. kongres (1921 a 1923) rivalských Sionistů. (V roce 1947 se v Mariánských Lázních konal další Světový kongres Agudat Israel, zatímco se v Karlových Varech ten samý rok konala Evropská Sionistická konference.)

Rok 1938 znamenal konec židovského života v Mariánských Lázních. 29. září 1938 Německá říše, Mussoliniho fašistická Itálie, Francouzská republika a Velká Británie podepsaly Mnichovskou dohodu. Československo bylo přinuceno svými francouzskými a britskými spojenci vzdát se Sudetského území ve prospěch Hitlerovského Německa. Do doby, než nacistické vojsko počátkem října 1938 zabralo Mariánské Lázně, většina Čechů, levicových Němců a členů židovské komunity opustila město. Ti, kteří zůstali (rasové nacistické sčítání lidu 17. 5. 1939 identifikovalo 31 lidí jako „Židé" a 20 „směs") byly uvězněni nacisty a deportováni. Během „Reichspogromnacht" v noci z 9. na 10. listopadu 1938 byla vypálena synagoga členy SA a Nacistické strany. Místo po ní na Hlavní ulici je od té doby prázdné. Židovský hřbitov byl zničen a všechny náhrobní kameny odtaženy pryč. Po roce 1945 byl hřbitov obnoven a do dnešní doby je používán. Některé vzácné náhrobní kameny, datované do počátku 18. století, sem byly přeneseny z nedalekého hřbitova Lázní Kynžvart.

Během války sloužily Mariánské Lázně jako vojenské lazaretní město. Mnoho domů bylo zkonfiskováno a užíváno jako ošetřovny Wehrmachtu. V roce 1943 byla do města přestěhována nemocnice Roberta Kocha z Berlína. Do května 1945 jednotky SS přemístili mnoho vězňů při pochodech smrti z koncentračních táborů přes město. Mariánské Lázně byly osvobozeny 6. května 1945 97. pěší divizí a 16. obrněnou divizí George Pattona třetí americké armády, která zůstala ve městě listopadu 1945. Na základě Pozdaňské dohody, mezi 15. a 25. lednem 1946, byla celá německá populace okolí Mariánských Lázní převezena přes hranice do Německa. Mariánské Lázně byly rychle znovu obydleny českými a slovenskými rodinami z celé země. Během komunistického režimu byly lázně přeměněny na „rekreační středisko dělnické třídy", kde mohli zaměstnanci státních podniků zdarma obdržet rekreaci.

V roce 1945 byla znovu založena

židovská komunita, zejména veterány Československé armády z Podkarpatské Rusi. Byli to uprchlíci, jelikož jejich domovská země byla násilně postoupena Československem Sovětskému Svazu. Mnozí emigrovali po komunistickém státním převratu 1948. Do roku 1948 byla ve městě udržována židovská škola (yeshivah) a malá modlitebna pro ty, kteří přežili holocaust (shoah). Po roce 1948 byl dům Klinger přejmenován na Krym a přeměněn na dům pro seniory pro židovské obyvatele z celé země. V šedesátých letech 20. století dům poskytoval košer restauraci a modlitebnu a poskytoval přístřeší více než 100 hostům. Mnoho židů, kteří zůstali v Mariánských Lázních, opustilo zemi po Sovětské vojenské invazi v srpnu 1968. Hotel Klinger byl v letech 1977-79 zbořen, aby udělal místo gigantickému 12-ti podlažnímu socialistickému zdravotnickému komplexu s ubytováním pro 800 hostů, který nebyl (naštěstí) nikdy postaven.

© 2004, 2. vydání

PhDr. Pavel Černoch, PhD (1969) se narodil v Mariánských Lázních. Studoval dějepis, politologii a slovanistiku na Universitě Enlangen / Norinberg. V letech 1995–99 pracoval pro Evropskou komisi, po roce 1999 vyučoval na Karlově Universitě v Praze a Grinnell College v Iowě/USA. I roce 2003 se stal ředitelem Českého kulturního centra v Bruselu, Belgii.

Anna Bucharová

Fenomén jménem invaze

Invazní rostliny jsou ve Slavkovském lese žhavým tématem. Nejnápadnější invazní rostlinou je zde bolševník velkolepý (*Heracleum mantegazzianum*), který je díky své velikosti nepřehlédnutelný pro každého obyvatele i návštěvníka kraje. Díky zpuchýřujícím vlastnostem buněčné šťávy byla tato rostlina několikrát probrána v televizi, takže o ní slyšel snad každý občan naší republiky.

Kromě bolševníku se na území Slavkovského lesa nacházejí i další druhy nepůvodních rostlin, z nichž některé se staly invazními. „Nepůvodní" druh je takový, který do daného území přinesl člověk – ať již záměrně jako pěstovanou rostlinu, nebo

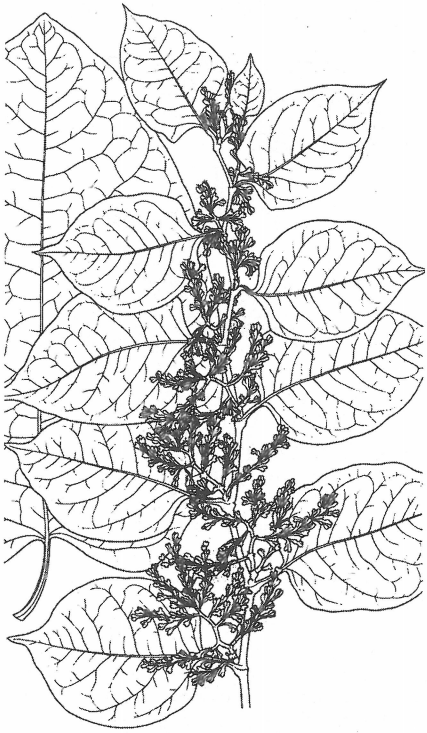

Křídlatka (Reynontria sp.) původem z dálného východu, Japonska

neúmyslně. Jako „invazní" označujeme takový nepůvodní druh, který se v novém areálu úspěšně rozmnožuje bez pomoci člověka, proniká i do přirozených společenstev, relativně rychle se šíří a vytváří víceméně rozsáhlé populace. V České republice je přibližně 90 invazních druhů rostlin. Mezi nejznámější případy patří již zmíněný bolševník velkolepý (*Heracleum mantegazzianum*), křídlatka (*Reynoutria sp.*), netýkavka malokvětá (*Impatiens parviflora*) nebo netýkavka žlaznatá (*Impatiens glandulifera*).

V současné době je problém biologických invazí (rostlin, živočichů i mikroorganismů) v popředí zájmu nejen biologů, ale i ekonomů a politiků celého světa. Ač se to z našeho pohledu středoevropanů nemusí zdát

úplně opodstatněné, jedná o velmi závažné téma. Střední Evropa je totiž vůči nezvaným hostům a jejich negativnímu působení na původní přírodu relativně odolná. Situace v

Kolotočník ozdobný (Telekia speciosa) původem z Balkánu

jiných částech světa (např. Nový Zéland, Kalifornie, Chile...) je však podstatně horší. Oblíbené tvrzení říká, že biologické invaze jsou po destrukci stanovišť druhou nejvýznamnější příčinou snižování biodiversity původních organismů.

Příklady ze světa

Asi nejvíce jsou rostlinnými invazemi ohroženy ostrovy. Se svou omezenou rozlohou a omezeným počtem původních druhů patří k nejsnáze invadovatelným ekosystémům.

Například Havajské souostroví je jednou z nejvíce postižených oblastí na zemi. Důsledkem izolovaného vývoje je absence některých ekologicky významných skupin (např. mravenci, hlodavci, masožraví savci, přežvýkavci), proti jejichž případnému zavlečení jsou místní druhy takřka bezmocné - postrádají totiž obranné mechanismy. Pevninští příbuzní ostrovních druhů byli dlouhé miliony let „trénováni" soužitím se zmíněnými organismy, takže si vytvořili systémy, díky nimž se dokáží účinně bránit. Ostrované tento trénink neměli a tak by výsledek případné introdukce dopadl asi stejně jako zavlečení evropských nemocí mezi americké Indiány (princip je v podstatě stejný). Řada havajských ptáků byla nelétavých. Vzhledem k původní absenci masožravých zvířat jim to nevadilo, ale následky dovozu nejmilejšího mazlíčka z Evropy - kočky, si jistě dokáže každý představit.

Podobné trable mají Havajané i s rostlinami. Příkladem může být invaze Myrica faya, dřeviny z čeledi bobovitých, kterou sem přivezli Portugalci koncem 19. stol. jako okrasný strom. Dnes její porosty porůstají lávové příkrovy na velké části souostroví. Zdálo by se, že by stačilo tuto rostlinu vykácet

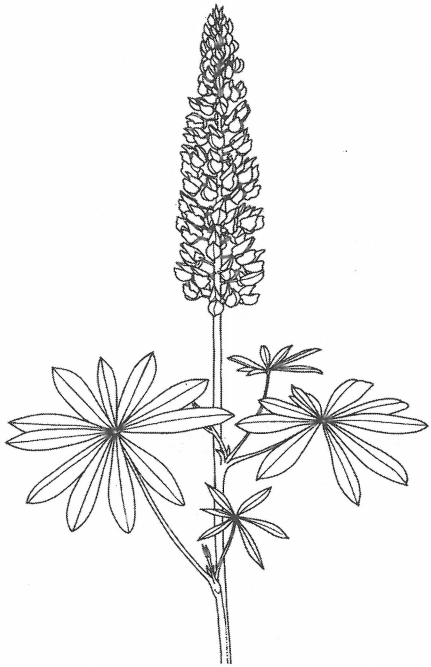

Lupina mnoholistá (Lupinus polyphyllos) původem z USA

a byl by pokoj. Myrica má však jednu velmi nepříjemnou vlastnost. Jako všechny bobovité rostliny dokáže za pomoci bakterií vázat ve svých kořenech vzdušný dusík. Lávové

příkrovy jsou původně velmi chudá stanoviště kde je dusík limitujícím prvkem. Myrica dusík do půdy dodává, vlastně tak hnojí rozsáhlé plochy půdy, kde původně rostly jen nejodolnější z místních druhů. Zcela mění životní podmínky a otevírá tak prostor pro další dovezené druhy rostlin.

Dalším územím, kde je problém biologických invazí obzvláště palčivý, je Chile. Relativně malá oblast mírného a subtropického pásma je zde od západu ohraničena Tichým oceánem, od jihu nehostinnými ledovci, od východu zasněženým hřebenem And a od severu pouští Atacama. Jedná se tedy vlastně také o jakýsi „ostrov" obyvatelného prostředí v moři prostředí neobyvatelného. Představte si zklamání českého botanika, který investuje nemalý obnos do cesty za exotikou na druhý konec země, a po mnohahodinovém letu se ocitne na zcela normální středoevropské louce, kde téměř každý druh důvěrně zná ze své domoviny. Luční druhy sem byly úmyslně importovány za účelem obohacení luk místních a výsledkem je současný stav, který již nebude nikdy možné vrátit do stavu původního. Ve srovnání s tím se náš nápadný bolševník, rostoucí ve společenstvech převážně původních druhů, jeví jako lehce odstranitelný druh. Pravda, oproti kopretinám je výrazně nepříjemnější.

Proč jsou invazní rostliny invazní?

Klíčovou otázkou biologie invazních rostlin je predikce vlastností, které vedou k vysokému invaznímu potenciálu druhu (tj. schopnostem invadovat). První pokusy o vyřešení tohoto problému se snažily definovat kritéria platná pro celou rostlinnou říši. Práce však skončily nezdarem. Je to dáno tím, že invaze příliš záleží na místních podmínkách a do značné míry i na náhodě. Co může být v jedné situaci u jednoho druhu výhodné, může být velkou nevýhodou pro jiný druh na jiném místě a v jiné době. O něco úspěšnější byly práce na úrovni rodů (např. borovice, eukalyptus), čeledí, nebo životních forem (např. dřeviny). Celkově je tato problematika natolik složitá, že nelze vyvodit jakékoli jednoznačné a široce platné závěry.

Zda se druh stane invazním závisí z velké části na jeho historii v daném místě. Obecně platí, že nejhorší invazní druhy se rekrutují z druhů pěstovaných. Není divu. Pokud chceme dovézt nějakou rostlinu za účelem pěstování, záměrně ji vybíráme tak, aby se jí v novém území dařilo. Po přivezení se o ní staráme, připravujeme jí ideální podmínky pro klíčení, růst, kvetení, chráníme ji před nepřáteli. Udržujeme tak populaci, která by bez našeho přispění pravděpodobně nepřežila. Navíc z populace vybíráme takové jedince, kterým se zde daří nejlépe a jejich potomky pěstujeme dále. Nikdy se nám nepodaří uhlídat, aby z populace rostliny neunikly – na kompost, na úhor. Tito utečenci nemusí přežít, ale to nevadí – rostlinu máme v kultuře a tak nedojde k jejímu vyhynutí. Rostlina tak může „zkoušet útěky" donekonečna a je pravděpodobné, že se jí to dříve či později podaří a naturalizuje (začne se rozmnožovat bez péče člověka, k dalšímu přežití nás již nepotřebuje). Má ideální vlastnosti pro život v daném území, které jsme jí naší péči dali. Statistiky ukazují, že jeden z deseti naturalizovaných druhů se stane invazním.

Podobné zákonitosti jako pro pěstované rostliny platí i pro plevele plodin. Mají synchronizovaný vývoj s plodinou a zásahy podporující plodinu podporují i plevel. Pokud ovšem nepoužijeme selektivní herbicid, kterým plevel zničíme. Budeme-li však používat stále stejný jed, jednou se pravděpodobně vyskytne taková kombinace genů u jednoho jedince, která mu umožní přežít chemický postřik. Takový jedinec se bude ve velké výhodě ve srovnání s ostatními, kteří tuto schopnost nemají. Díky nulové konkurenci se bude intenzivně množit, až vznikne celá nová populace necitlivá na herbicid. A máme problém - plevel, který neumíme zlikvidovat. Funguje to podobně, jako vznik rezistence bakterií na antibiotika.

Mezi invazní rostliny nepatří pouze druhy dovezené záměrně a jejich plevele. Mohou to být i druhy importované nedopatřením, i když je to méně časté. Způsoby nechtěného přenosu druhů mohou být leckdy značně kuriózní, např. africká rostlina Tribulus terestris se do Severní Ameriky dostala až po první světové válce na autech a letadlech vojáků vracejících se domů.

Je to za námi?

O biologických invazích se v současné době hodně hovoří. Dalo by se tedy předpokládat, že došlo k omezení introdukcí a že podléhají přísným předpisům. V České republice je problematika ošetřena Zákonem o ochraně přírody a krajiny (114/1992 Sb.). Záměrné rozšíření geograficky nepůvodního druhu je možné jen s povolením orgánu ochrany přírody, na území národních parků a chráněných krajinných oblastí je to zcela zakázáno.

Předpisy však nejsou všude stejné. Před dovezením a hromadným pěstováním by bylo nutné udělat rozsáhlé testy, zda rostlina není schopná zplanět. To je v praxi nereálné, protože by to trvalo desítky let a

Rozrazil nitkovitý (Veronica filiformis) původně druh z Kavkazu

ekonomický tlak na introdukce je obrovský.

I kdyby se podařilo všechny převozy organismů zastavit, invazních rostlin bude přibývat. Může za to tzv. lag fáze. Je to doba od introdukce (v tradičním pojetí od prvního zplanění, ale to je těžko zjistitelné) po počátek exponenciálního růstu populace – tj. po počátek invaze. Např. bolševník byl dovezen do Lázní Kynžvart v roce 1862, počátek invaze se datuje do 40. let 20. století. V tomto případě to znamená 80 let, po které se dnes obávaná rostlina zdála být zcela neškodná a mírumilovná kytička. U stromů je délka lag-fáze ještě větší – průměrně 147 let.

Za posledních 100 let došlo k obrovskému rozmachu převozů rostlin z jednoho kontinentu na druhý, pěstování a křížení. Je zde tedy velké množství rostlin, které jsou potenciálně v lag-fázi a bude s nimi ještě hodně starostí.

Zničit? Ano, ale vědecky.

Odstranění invazního druhu má většinou příznivý dopad na původní druhy, ale současně může mít neočekávané důsledky na další složky ekosystému. Při použití herbicidů může dojít k otravě ostatních organismů, odstranění porostu může mít negativní vliv např. na ptáky, kteří zde měli svá útočiště a zdroj potravy. Opětovné zavedení vegetace musí být nedílnou součástí všech likvidačních programů, jinak hrozí riziko zpětné invaze zlikvidovaným druhem, nebo dalšími cizími druhy. Toto je nutné vzít v úvahu hned v počátku plánování likvidace a věnovat se podrobnému výzkumu daného ekosystému ještě před samotným zásahem.

Ideálním řešením je absolutní zničení invazního druhu na daném území. To se bohužel obvykle týká pouze malých ostrovů, velkoplošný zásah je příliš ekonomicky náročný a v praxi mnohdy nereálný. Proto se musíme ve většině případů spokojit s omezením výskytu a zabráněním dalšímu šíření.

Samotná likvidace je často velmi tvrdý oříšek. V podstatě máme tři možnosti: mechanická (vytrhávání, kácení, vypalování…), chemická (použití herbicidu) nebo biologická. Mechanická kontrola je účinná obvykle u druhů, které neregenerují z podzemních výhonů (např. borovice), naopak málo účinná je u druhů s výraznou semennou bankou. Chemická kontrola je pravděpodobně nejpoužívanější, a to i přes značnou cenu chemických prostředků. V poslední době je oblíbený herbicid Round-up, který je šetrný k přírodě a lze ho používat i poblíž vodních toků.

Samostatnou kapitolou je kontrola biologická. Spočívá v dovezení nepřítele invazní rostliny z její domoviny. Pokud funguje, je nejúčinnější a nejlevnější metodou. Velké úsilí je třeba věnovat výběru kontrolního organismu a několik let jej

testovat. Musí likvidovat pouze invazní druh a ne druhy příbuzné, jinak by mohl být větší pohromou pro přírodu než původní invazní rostlina. Příkladem může odstrašující případ z živočišné říše. V 50. letech byl na Havajské ostrovy dovezen dravý plž, který měl zlikvidovat jednoho invazního plže. Dravý plž nejenže selhal a invazního plže nezlikvidoval, ale vyhubil 30 původních endemických příbuzných.

Celkově lze shrnout, že pro jakékoli pokusy o likvidaci je nutné důkladně znát biologii daného druhu, jeho ekologii a základy fungování celého ekosystému. Jinak by mohlo dojít nejen k plýtvání penězi, ale i k poškození již tak devastované přírody.

Pro přípravu článku byly použity materiály k přednášce Rostlinné invaze (katedra botaniky PřF UK) od Petra Pyška.

Josef Klán

Historický dům "New York" v Lázních Kynžvartu

Mnoho lidí, kteří procházejí bývalou Zuckerovou uličkou v Lázních Kynžvartu kolem starého domu, jej považují za ruinu a bezcenný, ovšem ti neznají jeho historii.

Dům New York před opravami (NPÚ)

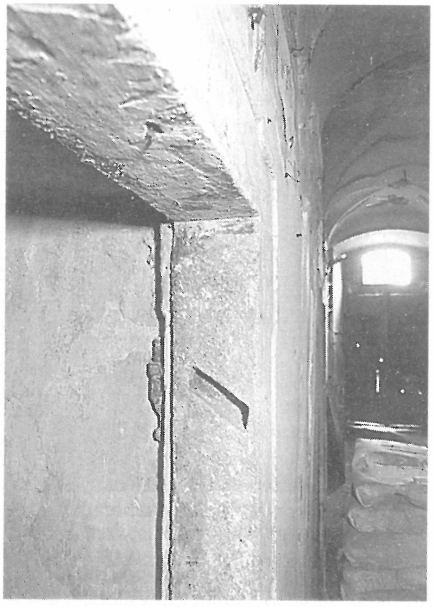

Otvory v ostění - mezuzy (NPÚ)

Jedná se o nárožní barokní dům z roku 1770, který je kulturní nemovitou památkou pod číslem 4073 a od roku 1975 je zapsán ve státní památkové péči.

Dům je postaven na židovském ghettu ze třináctého století, protože půdorys domu neodpovídá půdorysu sklepů. Za celou dobu trvání baráku došlo k mnoha stavebním přestavbám a domníváme se, že byl dům v roce 1770 stavěn jako synagoga a posléze přestavěn na obytný dům. Do dnešní doby se na domě zachovalo několik historických detailů: kamenná ostění oken a dveří, vstupní portál, předložené schody, kamenný portál vjezdu do hradu Kynžvart, štuková výzdoba chodby a kamenný sloup, který vynáší celou křížovou klenbu v přístavku. V prvním patře je místnost, která nemá pravý úhel a mnoho dalších detailů. Ve sklepích se nachází středověká rituální očistná lázeň "Mikve", je to vodní rezervoár, který je průtokový a dosti hluboký, aby umožnil dospělému úplné ponoření,

obsah vody je nejméně 762 litrů. Je obdélníkového tvaru a přístup do vody je po dřevěných schodech. Dříve "mikwi" používali kněží, kteří se rituálně znečistili. Dnes

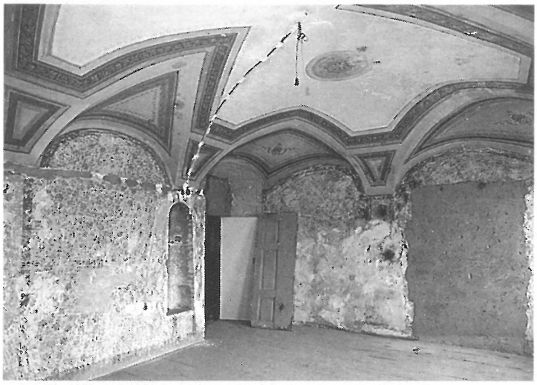

Velký sál s původní malbou na stropech (NPÚ)

"mikwe" ve většině komunit používají ženy, jež jsou věřící a podle židovského zákona jsou povinny "očisit" se před svatbou, po menstruaci a po porodu. V současné době bývá ve světě "mikwe" vytápěna a je k ní často připojen kosmetický salon. V předvečer svátku "sabatu" ji používají stoupenci chasicismu a jiní velice zbožní lidé.

Dům má na chodbě tři kamenné ostění dveří, kde jsou podélné otvory "mezuzy". Tyto otvory obsahovali pergamenový svitek s biblickými verši. Na zadní straně veršů byl hebrejsky napsán nápis "šadaj" - všemohoucí. Svitek byl uložen do pouzdra z olivového dřeva, kamene nebo kovu. "Mezuzy" měli všechny vchody židovských baráků i místností.

Nejstarší dochovaná zpráva o domu je z roku 1687, kdy vrchnost přijala za svého ochranného žida, jistého Hennocha Samuela a ten dostal povolení ke stavbě obydlí na zboží. Dům byl postaven na středním sklepě, přestavěl se vchod do sklepa, a jedna nosná zeď domu byla ve středové části sklepa podklenuta klenutým pasem, dům byl pravděpodobně z větší části dřevěný.

V roce 1722 1.ledna prodává domek převzatý pro dluhy chebský žid, Abraham Mayer, Mojžíšovi Lipmannovi z Kynžvartu jako domek s komůrkou, pecí a pláckem. Židovský domek sousedil s velikým objektem privilegované hospody a mýtnice. Místní název na "zboží" označuje, že zde byl původní okraj obce a obecních pozemků a začátek panského dominikálu. V této době se rozvíjela výstavba a vznikla nová ulice Guthasse.

Roku 1745 se stává dočasným nebo zástavním majitelem Samuel Götzl. Přikupuje si v této ulici od křesťanského hostinského dolní trakt hospody a mýtnice ke svému domu. Obec si stěžuje vrchnosti, že židovský kramář Samuel Götzl koupil bez vrchnostenského povolení část hospody a zřídil nový východ do ulice Guthgasse. V soupise židů z roku 1750 se uvádí Lipman jako obchodník s jehlami a Götzl jako kramář a majitel jedné poloviny domu.

V roce 1761 Lipman prodal dům zámožnému a podnikavému židovskému obchodníkovi Joelovi Baruchovi, který žil ve Vídni a měl v Kynžvartu domovské právo. Roku 1769 koupil Baruch od majitele hospody Ignáce

Krakorce ve dvorním traktu jsou zřejmě dovezené z hradu Kynžvart (NPÚ)

Dietla, kynžvartského kantora, ředitele kůru zdejšího kostela a byl zetěm předchozího majitele hospody J.Paulluse, stavební právo

na pozemek, kde stála stodola a dřevěná konírna.

V roce 1770 došlo k rozsáhlé přestavbě domu ve stylu synagogy, protože se v této době nepovolovaly stavby velikých domů židovských majitelů, a po čase přestavěna na dům na zboží. V roce 1771 vypukl mezi Barochem a Dietlem před místní právem spor. Prvním sporným bodem bylo okno do dvora mýtnice. Okno podle Dietla bylo ošklivé, nápadné a odrazovalo přicházející

Rituální lázeň, mikve (NPÚ)

pocestné a formany od vstupu do hospody a tím trpěla na spotřebě panského piva. Žádal udělat Barucha tzv. "olejovou díru", aby mohl zajíždět a vytočit se z vozovou ojí.

Významným bodem pro celý dům a pro Kynžvart byl rod Baruchů. Pozoruhodní byli bratři Baruchové, kteří dostali od císaře Josefa II. titul "Kynžvarťan". Oba nasbírali ve druhé polovině 18.století význačný majetek v penězích a věcných ceninách a založili skladiště ve Fürtu a ve Vídni. Měli stálé domovské právo v Kynžvartu a přispívali peněžními dary obci.

V této době začali používat jméno Kynžvarťan (Königswarter) a v roce 1860 byl Johas Markus povýšen na barona von Königswarter narozeného 18.8.1807 ve Fürtu. Založil ve Frankfurtu nad M. "směnárnu Markus Königswarter" a byla po něm přejmenována ulice "Grüner Weg" na "Königswarter Strasse" v roce 1879. Byl ředitelem národní rakousko - izraelské obce a zakladatelem židovského institutu pro slepce na Hohen Warte.

O tomto rodu Barochů je pojednání na celou velikou kapitolu. Ve zkratce : Moritz von Königswarter nar. ve Vídni 16.7.1837 vlastnil Nejdek, Chodovou a Zámek v Děpoldicích. Herman von K. měl za ženu Adolfinu Sosnovou (Edi), která byla ve Vídni herečkou a Johan von K. nar 1890 ve Vídni byl vlastníkem jednoho zámku na Moravě.

Podle soupisu židovských rodin z roku 1776 Joel Baruch přesídlil do Prahy a dům pronajal rodině velkoobchodníka hedvábným a vlněným zbožím Benjaminu Wolfovi, řečeného "Berlinger", jehož otec byl v Berlíně rabínem. V roce 1786 byl Berlinger místním židovským rychtářem a měl privilegované obchodní spojení s textilními manufakturami. Roku 1788 koupil s Baruchovo pozůstalosti od jeho dětí, usedlými ve Vídni "obytný dům v Kynžvartu s přináležejícím pustým místem na Panské zahradě a místy v synagoze". V roce udělal Berlinger vědomý svévolný úpadek a jako majitel se připomíná naposledy roku 1810. Stabilní katastr zachytil k roku 1841 jako majitele domu č.163, rep.č.1 podle původního číslování židovských domů, židovského familianta Adolfa Hofmana a podle protokolu stavebních parcel z roku 1859 Sigismunda Hofmana. Město v této době mělo 240 domů, z toho bylo jen dvacet postaveno z kamene. K sedmi nejpřednějším domům se počítal Hofmanův dům "Na palouku", představitele židovské kultovní obce, který byl jeden z největších velkoobchodníků.

V roce 1842 koupil dům jako soukromý obchodník Wilhelm Zucker, který však přestoupil na katolickou víru a pojmenoval uličku Guthgasse na Zuckerovo.Jeho dcera se provdala do Ameriky a tak dal domu název "New York". V roce 1848 jeho syn Anton Zucker otevřel koloniál - galanterii a obchod se střižním zbožím. V roce 1924, 5.května se v Kynžvartu vdává Anna Zuckerová za Johana Anselmi, královského italského konzula v Berlíně. Ve článku ve starých domovských listech vyšel článek "Chebanka, která nosí ten nejskvostnější kožich". Stala se hraběnkou Mary Anselmi a žila na italské riviéře v Bordigheru.

Roku 1903 byla majitelkou Elizabeth Zuckerová a pak tam bydleli nebo byli majiteli Cartelleri, Strohmeyr. Od roku 1903 do roku 1942 není žádná zpráva o majitelích. V roce 1942 byli majitelé manželé Ermoldovi, každý jednou polovinou. 3.12.1949 byl dům konfiskován československým státem a přešel pod ministerstvo národní obrany. Od té doby celý dům chátrá a všechno pěkné a užitečné se rozebralo. Snahou národního výboru bylo pronajmout místnosti několika organizacím. Ty zde udělali několik stavebních úprav a vysekala se elektrika do malby klenutých místností, dům se však stále nacházel v špatném stavu.

Nyní dům "New York" pomalu ožívá, pomalu se opravují místnosti v 1. patře a doufám, že se mu opět vrátí zašlá sláva.

Podklady historie domu, jsou čerpány se stavební historie domu a materiálu o domu a městu od H.W.Dietla. - Josef Klán

Josef Královec a Eva Budská

Sledování obsahu tritia ve srážkových vodách v Závišíně

Úvodem snad neuškodí malé zopakování školních vědomostí: měřítkem radioaktivity srážek je tritium (T), radioaktivní izotop vodíku ^{3}H, který spontánně vzniká v atmosféře např. při elektrických výbojích. Měří se v becquerelech (Bq) a přirozenými procesy se ho každoročně vytvoří odhadem 2,6 EBq (E = exa = 1 x 10^{18}). V atmosférických srážkách se jeho přítomnost vyjadřuje jako objemová aktivita v Bq l^{-1}, což je množství tritia ve vztahu k objemu.

Množství tritia v atmosféře mnohonásobně vzrostlo v šedesátých letech minulého století, a to v důsledku pokusných testů jaderných zbraní, kdy se ho uvolnilo kolem 120 EBq. V roce 1963 se proto ve srážkách a v povrchových vodách na severní polokouli jeho objemová aktivita pohybovala kolem 100 Bq l^{-1}. Do ovzduší a tím i do povrchových vod se tritium dostává také z jaderných zařízení - odhaduje se, že na celém světě se v roce 2000 tímto způsobem uvolnilo 3 EBq, což je srovnatelné s množstvím tritia, které vzniká přirozenými procesy.

V naší republice se problematika tritia stala aktuální v souvislosti s provozem jaderných elektráren Dukovany a nově též Temelín. Probíhajícím sledováním kvality srážek se má zjistit, jak se mění množství tritia v atmosféře, protože případný nárůst objemové aktivity může upozornit na havarijní stavy těchto zařízení nejen u nás, ale i v zahraničí.

Kvalitou atmosférických srážek a jejich chemickým složením se u nás kromě Českého hydrometeorologického ústavu zabývá Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, a to od roku 1968, kdy byla v jeho areálu v Praze Podbabě zřízena první stanice pro sběr srážkových vod. Počet stanic se postupem času měnil, a to v závislosti na řešených úkolech, např. nutnosti sledovat jakost srážek v místech se silně znečištěným ovzduším. V minulosti se tak podařilo získat reprezentativní podklady pro hodnocení vývoje celkové atmosférické depozice a jejího plošného rozložení na našem území. Dnes sleduje VÚV pět stanic, na nichž se měří celková atmosférická depozice. V měsíčních slévaných vzorcích srážek se atomovou absorpční spektrometrií stanovují základní hydrochemické ukazatele a těžké kovy. Na dvou z těchto stanic (Lužnice nad Lužnicí a Přimda) se od roku 1994 navíc hodnotí také objemová aktivita tritia. Díky dlouhodobé spolupráci mezi Oddělením radioekologie VÚV T.G.M. a Lukařskopastvinářskou stanicí Ústředního kontrolního a zkušebního ústavu zemědělského (ÚKZÚZ) v Závišíně (v letech 1992 - 1999 byla závišínská stanice dokonce součástí sítě VÚV) se měří tritium také v bezprostřední blízkosti Mariánských Lázní.

Sběrné místo je umístěno v intravilánu obce Závišín, na prostorné zahradě rodinného domku v nadmořské výšce 750 m. Stanoviště je charakterizováno průměrnou roční teplotou 6,4 °C (za vegetace 12,4 °C) a ročním úhrnem srážek přesahujícím 700 mm (z toho za vegetace 400 mm). Jednotlivé roky se však značně liší, zejména pokud jde o množství a rozdělení srážek (tabulka I).

tabulka I. *PRŮBĚH TEPLOT A SRÁŽEK V ZÁVIŠÍNĚ*

dlouhodobý průměr	rok	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
					teplota °C						
-3,1	**I**	-0,7	-2,6	-4,6	-2,9	-0,3	-0,8	-2,7	-2,3	-1,6	-2,8
-2,1	**II**	-2,6	2,2	-3,0	1,6	2,2	-3,2	0,8	0,3	2,2	-4,1
1,6	**III**	4,4	1,5	-0,4	3,9	2,0	3,0	2,1	2,5	3,4	3,9
5,9	**IV**	6,5	7,2	8,2	4,8	7,9	6,8	8,3	5,2	5,4	6,3
11,4	**V**	11,0	12,5	11,5	13,0	12,6	11,4	12,8	13,1	13,3	13,6
14,4	**VI**	14,9	13,4	16,1	15,1	15,6	12,8	15,8	12,4	15,7	18,2
16,0	**VII**	20,7	19,8	14,6	16,3	14,6	16,6	13,3	16,6	16,4	17,1
15,1	**VIII**	17,8	17,2	16,4	19,2	15,4	14,9	16,6	17,1	17,5	20,2
11,8	**IX**	12,4	11,5	9,0	14,6	10,9	14,8	11,6	9,2	10,8	12,3
6,6	**X**	6,1	10,3	7,9	6,1	6,4	6,0	8,6	11,1	5,8	3,8
1,4	**XI**	4,7	-0,2	2,2	1,9	-1,2	0,7	3,8	1,1	2,9	3,4
-2,0	**XII**	0,9	-4,0	-4,3	-0,4	-2,1	-1,3	-0,2	-3,4	-2,7	-1,2
6,4	**průměr za rok**	**8,0**	**7,4**	**6,1**	**7,8**	**7,0**	**6,8**	**7,6**	**6,9**	**7,4**	**7,6**
12,4	**průměr za vegetaci**	**13,9**	**13,6**	**12,6**	**13,8**	**12,8**	**12,9**	**13,1**	**12,3**	**13,2**	**14,6**
					srážky mm						
53	**I**	84	105	10	25	51	68	53	56	38	79
46	**II**	28	63	34	76	17	99	75	68	114	17
44	**III**	108	72	32	92	57	43	167	119	78	10
54	**IV**	60	73	28	72	20	36	26	73	39	33
63	**V**	75	37	69	27	23	57	79	45	90	49
73	**VI**	36	98	85	49	100	68	55	80	89	35
82	**VII**	94	100	91	66	154	62	115	87	67	104
78	**VIII**	87	134	91	53	56	63	66	52	241	106
54	**IX**	44	143	58	15	144	66	65	149	103	36
51	**X**	36	20	85	60	166	62	68	44	107	69
51	**XI**	57	81	40	22	82	37	44	87	109	29
53	**XII**	88	47	34	51	49	78	29	87	64	58
702	**průměr za rok**	**797**	**973**	**657**	**608**	**910**	**739**	**842**	**947**	**1139**	**625**
404	**průměr za vegetaci**	**396**	**585**	**422**	**282**	**488**	**352**	**406**	**486**	**629**	**363**

Podrobné výsledky sledování průměrných měsíčních objemových aktivit tritia jsou archivovány v Referenční laboratoři VÚV T.G.M. Minimální, maximální a roční průměrné hodnoty ze Závišína pro období 1994 – 2003 jsou uvedeny v tabulce II. Zjištěná maxima nepřekročila hodnotu 3,3 Bq l^{-1} a přibližně 10 % naměřených hodnot leží dokonce pod hranicí nejmenší významné aktivity, což je 0,8 Bq l^{-1}. Podobně jako na ostatních dvou sledovaných stanicích byl i v Závišíně (obr. 1) shledán zřetelný pokles ročních průměrných objemových aktivit tritia, který odpovídá celkovému trendu, k němuž dochází v hydrosféře po ukončení testů jaderných zbraní v minulém století.

Tabulka II

Min., max a roční průměrné objemové aktivity tritia ve srážkových vodách Závišín, 1994-2003

rok	min.	max.	roční průměr
	Bq l^{-1}		
1994	0,80	3,20	2,00
1995	0,82	3,09	1,56
1996	0,73	2,47	1,37
1997	0,68	3,30	1,72
1998	< 0,64	2,09	1,49
1999	0,72	2,76	1,34
2000	< 0,62	1,38	0,80
2001			1,09*
2002			0,67*
2003	< 0,59	2,23	1,18

*slévaný vzorek

V průběhu roku objemová aktivita tritia kolísá a vykazuje zřejmou sezónní periodicitu s nejvyššími hodnotami na konci jarního a v letním období. Na obrázku 2 je vidět, jak se během roku měnila objemová aktivita tritia v Závišíně: jedná se o relativní hodnoty v průměru sledovaných let. Odchylky od průměru lze vysvětlit zejména průnikem stratosférického vzduchu. Uvedené výsledky jsou v souladu s údaji, naměřenými na jiných lokalitách v České republice i v zahraničí.

Z ročního průběhu měsíčních průměrných objemových aktivit tritia je patrné kolísání objemových aktivit se sezónní periodicitou. Maxima těchto řad se nacházejí na konci jarního a v letním období. Podíly měsíčních a ročních průměrných hodnot uvádí obrázek 2. Výkyvy v obsahu tritia ve srážkách jsou způsobeny zejména změnami průniku stratosférického vzduchu [4]. Pozorované oscilace jsou v souladu s údaji měřenými na jiných lokalitách v České republice i v zahraničí [5].

Z ročního průběhu měsíčních průměrných objemových aktivit tritia je patrné kolísání objemových aktivit se sezónní periodicitou.

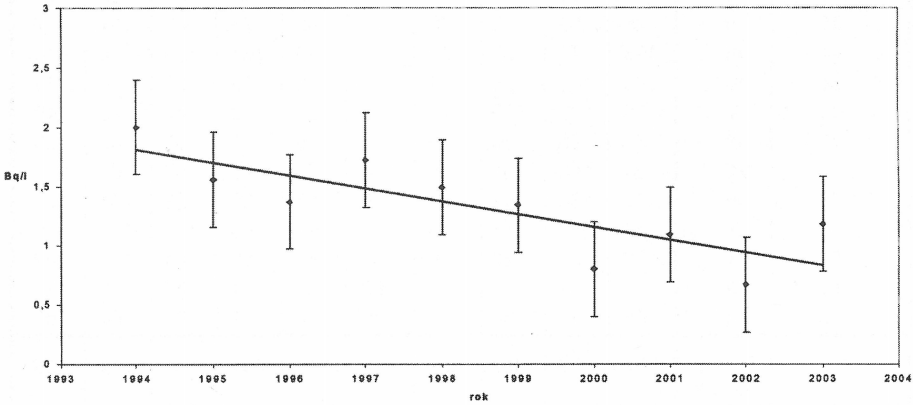

Obr. 1

ROČNÍ PRŮMĚRNÉ OBJEMOVÉ AKTIVITY TRITIA VE SRÁŽKOVÝCH VODÁCH Závišín, 1994 – 2003

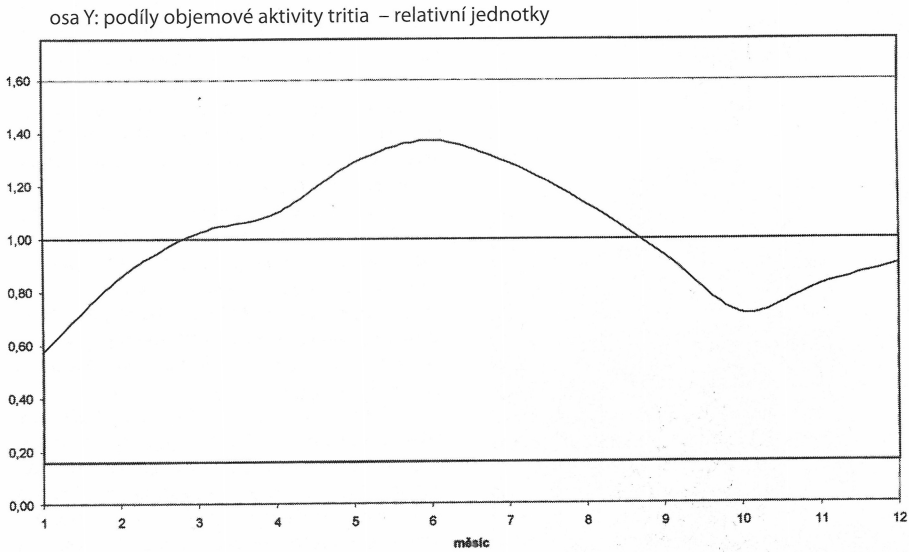

Obr. 2
Podíly měsíčních objemových aktivit tritia a ročních průměrů
Závišín 1994 - 2003

Maxima těchto řad se nacházejí na konci jarního a v letním období. Podíly měsíčních a ročních průměrných hodnot uvádí obrázek 2. Výkyvy v obsahu tritia ve srážkách jsou způsobeny zejména změnami průniku stratosférického vzduchu [4]. Pozorované oscilace jsou v souladu s údaji měřenými na jiných lokalitách v České republice i v zahraničí [5].

V atmosférických spadech ze západních Čech, které jsou reprezentovány výsledky rozborů srážek ze Závišína, nebyl v uplynulých deseti letech zaznamenán zvýšený obsah tritia, což svědčí m.j. o tom, že provoz jaderné elektrárny Temelín se neprojevil zhoršením kvality ovzduší. Potěšitelný je také dosavadní trend zřejmého poklesu objemové aktivity tritia ve srážkových vodách. V systematickém sledování se bude pokračovat i nadále, aby bylo možné v budoucnu postihnout případné změny v kvalitě prostředí.

Josef Brtek

Památky na 1. světovou válku v Jindřichovicích

Ač nás od vypuknutí 1. světové války dělí již 90. let, v mnoha českých obcích je dosud přítomna pomníčky svých obětí. Pozoruhodnou lokalitou, kde se těchto připomínek tzv. Velké války dochovalo hned několik, jsou Jindřichovice u Kraslic. Toto někdejší městečko se zámkem a kostelem bývalo centrem panství, později velkostatku. Ten patřil sokolovské větvi Nosticů, příbuzensky spjaté s rakouským následníkem trůnu Franzem Ferdinandem d´Este, zastřeleným 28. 6. 1914 v bosenském Sarajevu.

Starší bratr následníkova švagra Leopolda A. M. Nostice, hrabě Ervín Felix Maria Nostic-Rieneck (1863-1931), majitel velkostatků Sokolov, Jindřichovice, Pakoměřice atd., dědičný člen panské sněmovny říšské rady (horní komory předlitavského parlamentu), záhy po sarajevském atentátu osvědčil svou loajalitu habsburskému rodu i říši, když jako předseda rakouského Červeného kříže poskytl pro jeho činnost prostory Nosticovského paláce na pražské Kampě

Do 1. sv. války narukoval i hudební nástrojař Josef Sattler z Kraslic. Dobové kabinetní foto, ateliér B. Lišky, Beroun.

(před jeho portálem byl tehdy vyfotografován).

Své pozemky při cestě z Jindřichovic do čedičového lomu u Dolní Rotavy hrabě poskytl c.k. vojenskému eráru k vybudování rozsáhlého zajateckého tábora (první internační tábory, obehnané ostnatými dráty, kde se masově umíralo nemocemi a podvýživou, zavedli Britové za 2. války s jihoafrickými Búry v l. 1899-1902. Tyto předobrazy nacistických koncentráků rychle přejaly státy Trojspolku i Dohody). Zajatecký tábor v Krušnohoří doporučil počátkem června 1915 zřídit generál Raudiniss. Záhy přišel do Jindřichovic oddíl c. k. vojska, jehož velení si zřídilo provizorní kancelář v domě Terezie Gaworčíkové. K zahájení prací došlo údajně 13. června 1915. Velitelem lágru se stal plk. Franz Loser, jeho zástupcem nadporučík Fr. Husák. Již 17. června dorazil 1. transport zajatců, jimiž byli vojáci carské říše, a 16. října 1915 zajatci ze srbské armády. Do podzimu 1918 následovaly transporty další. Dorážely pěšky z nádraží v Anenském údolí u Rotavy (dnes žel. stanice Rotava), kam je vozily ešalony.

Dle projektu technického rady ing. Košala vznikl rozlehlý tábor se 170 baráky. Z nich asi 100 bylo obytných (pro vězně i stráže); v dalších bylo velitelství, pošta, prádelna, kuchyně apatyka, lazaret, márnice, konzum, sklady, dílny atd. Nechyběla ani dřevěná pravoslavná kaple, vodovod či elektrické vedení.

Táborem prošlo na 28 000 zajatců ze srbské, italské a ruské armády. Jejich národnostní složení bylo pestré a lze je určit jen zčásti. Dobová označení zajatců jako Srbů a Rusů jsou povšechná; byli tu i Černohorci a srbští Chorvaté, usuzovat lze asi též na Bosňáky, ale o národnostní směsici italských a zejména ruských zajatců se lze již jen dohadovat. Kromě vojáků tu byli vězněni i zavlečení civilisté: úředníci, ženy, děti, ale i 82letý biskup.

Tábor, jejž postavili, zajatci udržovali v chodu; zároveň tu vyráběli munici. V okolí zastávali zemědělské práce na nosticovském velkostatku, pracovali v petzoldovsko-nosticovských nejdecko-rotavských železárnách v Dolní Rotavě, Oboře a Šindelové. Dřeli v blízkém rotavském čedičovém lomu, zpevňovali a stavěli silnice v okolí, např. nedokonče-

Průčelí mauzolea v Jindřichovicích. Foto autor, 1985

Obelisk obětem 1. sv. války v Jindřichovicích. Foto autor, 1989.

nou cestu od Nosticova zámečku Favorit do Nejdku, tehdy okresního města. Pracovní komanda odtud (údajně denně časně ráno) docházela v l. 1915-18 stavět chemičku ve Falknově (Sokolově) včetně vlečky k ní, již budoval labskoústecký Spolek pro chemickou a hutní výrobu a jež zahájila provoz v říjnu 1917. Jak ve 30. letech 20. stol. napsal časopis zdejší české menšiny Výspa, vysílení zajatci prý přitom byli shazováni do Ohře a nalézáni daleko po proudu. Cenné dobové snímky, zachycující jak celkové panorama tábora s Krušnohořím včetně Rotavy v pozadí, tak pohledy do něj (kuchyně, ubikace, lazaret, kaple atd.) jsou dnes v jindřichovickém zámku, sídle sokolovského okr. archivu.

Vysilující práce, drsné klima, nedostatek potravin a vitamínů z malých porcí ubohých válečných náhražek a mizerné hygienické podmínky měly za následek rozšíření štěnic, blech a vší i děsivou úmrtnost na týrání, podvýživu, tyfus, choleru, tuberkulózu a posléze i španělskou chřipku, jimž špatně vybavený táborový lazaret s lékárnou neuměly čelit. V posledních měsících války tu umíralo na 40 lidí denně. Za všeobecného rozkladu koncem války byl tábor vyklizen. Pod dojmem z vyhlášení ČSR mnozí zajatci utekli, odcházeli strážní i důstojníci. Poslední c.k. oficíři ho opustili 1. listopadu, poslední zajatci z kontingentu asi 700 Italů a stráže v neděli 3. listopadu 1918. Ti i oni s sebou odnášeli, co se dalo. Záhy se před táborem srotili vyhladovělí obyvatelé z okolních obcí, podnícení fámami, že jsou v něm potraviny. Při týdenním plenění tábora 3.-10. listopadu pak povolaní četníci zastřelili občana Hergetha z Rotavy. S nadcházející zimou tábor lidé rozebrali na otop. Když 3. ledna 1919 do Jindřichovic dorazili vojáci 35. (plzeňského) pěšího pluku, našli mnoho erárních předmětů, ukradených z tábora, jak při domovních raziích, tak na dně místního rybníčku, kam je obyvatelé ve strachu před trestem naházeli.

Nesčetné oběti věznění byly pochovávány do hromadných hrobů v lese poblíž tábora. Zápis z 28.10. 1918 v kronice Okr. četnického velitelství v Kraslicích uvádí na lesním hřbitůvku 3800 pohřbených. Ve 20. letech 20. stol. dalo městečko Jindřichovice pohřebiště pietně upravit: obehnat plotem s brankou a v jeho katolické i pravoslavné části vztyčit dva vysoké kamenné kříže, latinský a patriarší, v patách obložené sloupci rotavského čediče. Zhotovila je místní firma kameníka

Latinský kříž v katolickém díle lesního hřbitova s pomníčky od pozůstalých. Foto autor, 1989

J. Wolfa. Do obou je vytesán latinský nápis REQUIESCATIS IN PACE (Nechť odpočívají v míru). Soukromou iniciativou pozůstalých, spadající do dob sbližování masarykovské ČSR s královstvím SHS, resp. Jugoslávií, tu byly pro lesní hřbitov vytvořeny i drobné kamenné pomníčky, symbolické náhrobky.

Patriarší kříž v pravoslavném díle lesního hřbitova. Foto autor, 1989

Dnes jich tu zbývá asi deset, celých i fragmentů.

„Světislav Živkovič, knihkupec z Bělehradu, 1877-1917" hlásá srbský nápis azbukou na oválné textové desce v kamenném rámu z palmových ratolestí jednoho pomníčku. Na jiném torzo azbuky sděluje: Zde spočívá Dušan Něděljkovič... V. kapitán 1. třídy z Kruševce, nar. 1876 + 27.XI. 1916". Plochá stéla se 16tiřádkovým spoře čitelným textem azbukou náleží Stevanu Něděljkovičovi, zemřelému v listopadu 1916. Desetiřádkový německý text této stély pak upřesňuje, že pomníček tomuto svému krajanovi z Radvašnice Pudrinské dali v listopadu 1916 zřídit bratři, váleční zajatci Michajlo a Petar Něděljkovičové. Jiný pomníček azbukou srbsky říká: „Zde spočívá Božidar Rajkovič z Požarevce. Naroz. 1895 +1918 9./IV."

Latinkou psaný pomníček Milanu Milojkovičovi, obchodníku z Paraceny, zemřelému 23. 3. 1916, pořídil bratr Miloj a další příbuzní. Další tři pomníčky se tu dochovaly Stankovi Stojkovičovi (1886- 25.6. 1917) z Kragujevce, Radomiru Todorovičovi z Rapo..?, zemřelému 22. února 1918, a Italu Pasqualemu Giovinazzovi (bez uvedení původu a životních dat). Poslední náhrobek latinkou srbsky sděluje: „Zde spočívá daleko od své milé otčiny Čedomir Glišovič, učitel a záložní podporučík z Pakovrače-Čačaku. Tento pomník mu dal zřídit strýc Aleksandar Glišovič. Narozen 1894, +1918. Věčná mu vzpomínka!"

Poblíž zarostlého lesního hřbitova, jehož plot již zanikl, ale sloupky zůstaly, stojí v někdejších hraběcích lesích nízký mezník s kotvou z erbu Nosticů.

Přesný počet obětí z tábora není znám. Již v říjnu 1924 sem z Prahy přijel na vizitaci hřbitova italský vojenský atašé plk. Berlini. 26. října téhož roku přibyla i pětičlenná česko-jugoslávská komise, aby vybrala místo pro zřízení důstojného památníku zajatcům. Vládám ČSR a Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (SHS)doporučila bývalou vodárnu tábora na návrší za obcí přebudovat na mauzoleum. Příštího roku jugoslávská vláda od Johanna Lössla vykoupila zdejší pozemek o výměře 2493 m2. Ten je dodnes exteritoriem Jugoslávie, resp. nástupnické srbsko-černohorské republiky.

V I. 1925-26 sem byly přeneseny mnohé ostatky nebožtíků z lesního hřbitova. Vykopání rakví s ostatky 2300 zajatců ze srbské armády provedlo 30 mužů od 5. pohraničního praporu z Chebu v srpnu a září 1926 pod dozorem mjr. Svatoše a inspektora válečných hrobů Království SHS Milivoje Cvrčanina, jenž byl již ve smíšené komisi. Rakve otevírali a pozůstatky přemisťovali Fr. Farkáč, majitel pohřební služby v Trenčíně, se dvěma pomocníky. Lesní hřbitov, kde v podmáčených masových hrobech všichni zemřelí ještě nezetleli, poté upravili vojáci 2. praporu 33. pěšího pluku ze sokolovské posádky. Již exhumačním pracím přihlížely celebrity: srbský konzul i vojenský atašé, choť

býv. srbského premiéra Pašiče a j. Adaptaci vodárny na mauzoleum 7. června 1926 přijela se svou dvorní dámou Hadžičovou shlédnout i mladá královna Marie (1900-1961) z rodu rumunských Hohenzollernů, od r. 1922 choť jugoslávského krále Alexandra I. Karadjordjeviče a častá návštěvnice K. Varů a Mar. Lázní.

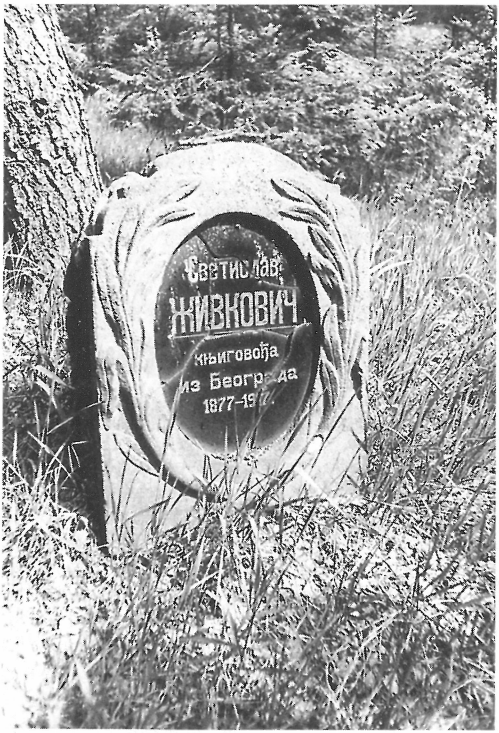

Pomníček knihkupce S. Živkoviče z Bělehradu na lesním hřbitově. Foto autor, 1989

Záhy poté sem byly převezeny ostatky asi 3000 jihoslovanských zajatců z Broumova a r. 1929 přibylo 1221 rakviček s ostatky zajatců z dalších lokalit, např. Aše, Frant. Lázní, Plzně, Litoměřic, Mostu, Terezína (krom sarajevských atentátníků, jako mučedníků národní věci převezených do vlasti), Josefova, Písku, Prachatic, Milovic, Benešova. V srpnu 1929 mauzoleum shlédli vysocí jugoslávští důstojníci s úředníky a novináři.

Spočívá v něm na 7100 ostatků zajatců, vesměs Jihoslovanů, včetně 189 Rusů. Mrtví pocházeli z alpských a balkánských zemí, byli mnoha konfesí: římskokatolické, pravoslavné, ortodoxní, řecko-východní i vyznavači islámu. O naložení s ostatky Italů nejsou zprávy.

Když byl v l. 1931-32 dotvořen masivní žulový portál, bylo mauzoleum ve středu 8. června 1932 slavnostně vysvěceno. Slavnosti se zúčastnil i starší syn půl roku předtím zesnulého hraběte Ervína Nostice-Rienecka, Bedřich Leopold (1893-1973), m.j. dědic velkostatků Sokolov a Jindřichovice. Jeho choť Žofie, rozená kněžna z Hohenbergu (1901-1990), dcera v Sarajevu zastřeleného následníka trůnu, samozřejmě přítomna nebyla.

V 90. letech 20. věku se měděný plech ze střechy, dveří i velké nápisové desky mauzolea staly kořistí zlodějů drahých kovů a musely být obnoveny. Z terasy od mauzolea obsáhneme pohledem úchvatné panorama západního Krušnohoří včetně plochy někdejšího zajateckého tábora, částečně zmenšené postoupivším lesem a areálem transformační stanice z 80. let. Průvodce s výkladem a klíčem od masivních dveří památníku lze sehnat v obci.

Jindřichovické Němce, padlé v řadách c. k. vojska za 1. světové války, v obci připomíná vysoký žulový obelisk u farního kostela sv. Martina. Do čtyřbokého postamentu má vsazeny 4 textové desky se jmény zemřelých či nezvěstných z haličské, srbské a italské fronty i lazaretů či zesnulých na následky válečných zranění dodatečně. Také obelisk je dílem zdejší kamenické firmy Wolf, jež měla též filiálku v okresním městě Kraslicích. Signované náhrobky z této dílny lze na hřbitovech Kraslicka dosud najít; její prací je i pylon-pomník obětem 1. sv. války z r. 1920 v Horním Studenci u Oloví.

Zatímco mauzoleum i obelisk jsou v dobrém stavu, lesní hřbitov zajatců poblíž cesty k rotavskému čedičovému lomu na opravu teprve čeká. Pro náhorní rovinu v místech zajateckého tábora se dnes zamýšlí výstavba vrtulových sloupů větrné elektrárny.

Přemek Tájek

Sčítání „kukaček“ na Těšově

Jak se již pomalu stává tradicí, vyrazili jsme i letos „počítat kukačky“ na Těšovské pastviny. Malebné stráně u Těšova jsou totiž významnou botanickou lokalitou, na níž se díky dlouhodobému a hlavně nepřetržitému a šetrnému hospodaření vytvořily a dochovaly druhově velice pestré luční porosty s mnoha chráněnými druhy rostlin; především pak s velice početnou populací jedné orchideje – vstavačem kukačkou (*Orchis morio*).

Vstavač kukačka na těšovských pastvinách (J.Bartoš)

Naše sčítání probíhá zpravidla v první polovině května, kdy už bývá tento druh orchideje v plném květu. Sčítání vypadá tak, že sčitatelé pomalu jdou v nevelkých rozestupech v řadě vedle sebe a hlásí každý nalezený exemplář. Na konci louky se rojnice otočí a prohledává se další rovnoběžný pás porostu. Počítají se pouze kvetoucí jedinci (sterilní listové růžice se totiž ve vegetaci hledají velice obtížně).

Je známou skutečností, že počty kvetoucích orchidejí se na většině lokalit mezi jednotlivými roky výrazně liší, ale letošní výsledek byl ohromující – napočítali jsme 2479 exemplářů. Po několika předchozích letech, kdy se počty jedinců pohybovaly vždy „jen“ ve stovkách, bylo letošní číslo opravdu závratné. Celý svah měl díky záplavě květů fialovočervený nádech, rostliny často rostly ve skupinách po 5-20 jedincích, viděli jsme i řadu albínů. Zcela jednoznačně se jednalo o jeden z našich největších zážitků, který nám příroda letos přichystala.

Zdeněk Buchtele

Nově objevený ringval u Černého rybníka

Vedle staré cesty vedoucí z Úbočí do Milíkova, v místech kde prochází těsně kolem Černého rybníka, byl v sobotu 15. května učiněn zajímavý objev. Je to objekt ringvalu, nebo tvrziště, téměř kruhového tvaru, o průměru zhruba 10 metrů, vystupující od zmíněné cesty do 4 metry hluboké rokle. Vlastní plocha ringvalu je oproti cestě asi o 50 cm níž a je od ní oddělena dobře patrným příkopem. Ten je v jednom místě zasypaný asi proto, aby se už z dávno pustého ringvalu mohla snadněji odnášet zemina, se kterou se zasypávaly a vyrovnávaly nerovnosti na cestě. V severozápadní části je takto odebrá-

Pohled na ringval z místa bývalé hráze (Z.Buchtele)

no asi 10m² zeminy do hloubky 30 cm, a v jižní části je vyhloubena „sonda" asi 90 - 80 cm, hluboká asi 20 cm. Rokle, ktrá ringval obklopuje, je jižně od něj zároveň prameniš-

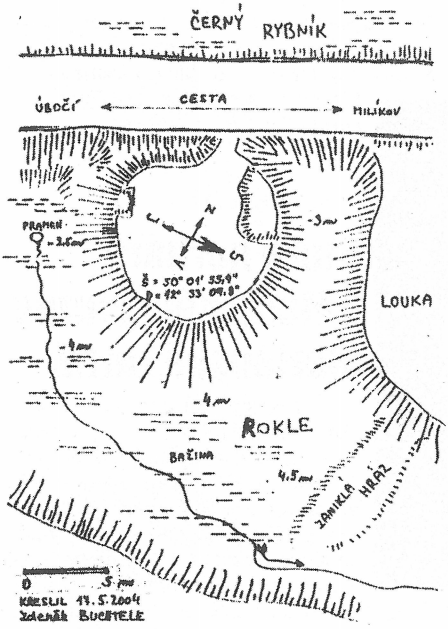

Mapka

těm bezejmenného přítoku, který se asi po 8OO metrech vlévá do Lipoltovského potoka zvaného též Údolní potok.

Severovýchodně od ringvalu je v rokli, která zde dosahuje hloubky přibližně 4,5 metru, znatelný zbytek hráze. Ta sloužila k zatopení příkopu kolem ringvalu vodou a tím zajištění ochrany místa. Cesta vedoucí západně kolem ringvalu zřejmě využila valového náspu a tak si zajistila bezpečný průchod tímto bažinatým místem. Ve vojenském josefském mapování z let 1764-1768 je tato cesta výrazně zakreslena a není vyloučeno, že byla tehdy vybudována na trase daleko starší stezky.

Na vnitřní ploše ringvalu roste několik větších bříz a byla zde nalezena v hloubce asi 5 cm železná motyka

Přemek Tájek

Klenot časného jara - lýkovec jedovatý

Na přelomu letošního března a dubna jsem se na několika lokalitách ve Slavkovském lese rozhodl ověřit výskyt lýkovce jedovatého (Daphne mezereum). Procházel jsem místa, odkud jsou lýkovce udávány z přelomu 80. a 90. let (Petr Nevečeřal a Pavel Volf - mapovací karty, diplomová práce). Na jaře (především pak na sněhové pokrývce) je totiž tento jinak vcelku nenápadný keřík již z dálky viditelný díky výrazným květenstvím fialovorůžových květů. Trochu překvapivě se mi na většině lokalit skutečně podařilo výskyt tohoto druhu ověřit, s největší pravděpodobností se obvykle jednalo o tytéž jedince. Lýkovec se zde také většinou vyskytoval v bohatších populacích než dříve a podařilo se mi objevit i lokality nové. Nejpočetnější populace se nacházely v PR Prameniště Teplé a podél horního a středního toku Mnichovského potoka. Lýkovce většinou rostly v olšinách a podél vodních toků, méně často také na lesních okrajích nebo kamenitých svazích suťových lesů (kaňon řeky Teplé).

Lýkovec jedovatý je poměrně málo častým druhem naší květeny a je řazen mezi vzácnější druhy našich rostlin (kategorie C4 - druhy vyžadující další pozornost). Nejčastěji se vyskytuje v květnatých bučinách, suťových lesích a na lesních prameništích.

Přestože požití plodů lýkovce může u člověka vyvolat smrtelnou otravu, šťáva z peckovic se v minulosti používala na zostření chuti octa a hořčice nebo jako malířská červeň. Kůra sloužila již ve starověku k léčení rozličných nemocí. Léčitelé z rostliny vyráběli léky proti bolestem zubů a revmatismu či obklady na podrážděnou pokožku. Esence z kůry byla dokonce součástí náplasti proti tuberkulóze a rakovině. Lýkovec je také známým okrasným keřem. Mnohem hezčí než pohled na šlechtěné kultivary tohoto keře na zahradách je však (podle mě) setkání s touto rostlinou ve volné přírodě. A v krajině Slavkovského lesa k tomu máme stále poměrně dost příležitostí.

Jaromír Bartoš

Evropská noc pro netopýry

Akce se uskutečnila v noci z 20. na 21. srpna 2004 v nádherném prostředí barokního zámku a zahrady na zámku ve Valči,

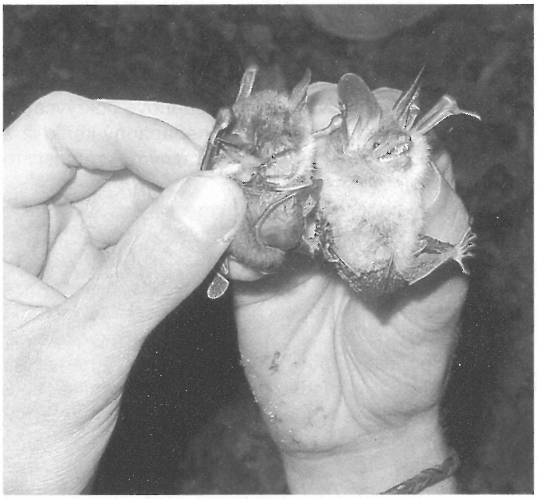

Vypouštění chycených netopýrů (J.Bartoš)

nejvýznamnějším zimovišti netopýrů karlovarského kraje. Zúčastnilo se jí celkem 50 zájemců. Na akci byla po celou dobu přítomna česká televize, která o akci informovala v regionálním Večerníku. V průběhu akce byly předvedeny techniky odchytu (po celou noc byly instalovány 3 nárazové „japonské" sítě), druhové a pohlavní determinace odchycených jedinců, jejich kroužkování a zjišťování biometrických údajů (celková hmotnost, délka předloktí Lat – standardní užívané metody). Účastníci byli seznámeni s životním cyklem netopýrů, zajímavostmi jejich života, přehledem druhů zjištěných na území České republiky, výzkumem a ochranou netopýrů formou instalovaných informačních panelů (se zdůrazněním významného přínosu ČSOP na nevládní úrovni v oblasti odborné i popularizační), zájemci získali plakáty Chraňme netopýry a pamětní fotografie s logem Evropské noci pro netopýry.

Během odchytu bylo zaznamenáno do tří sítí celkem 67 netopýrů v 8 druzích: *29 Barbastella barbastellus, 1 Myotis bechsteinii, 6 Myotis daubentonii, 7 Myotis myotis, 1 Myotis mystacinus, 6 Myotis nattereri, 8 Plecotus auritus a 9 Pipistrellus pipistrellus.*

Anna Bucharová

Staré herbáře v Městském muzeu Mariánské Lázně

V Mariánskolázeňském městském muzeu je v depozitářích uložena sbírka herbářů. Jedná se o 52 listů (plus jeden vystavený v expozici muzea), na nichž je celkem 234 položek. Obecně se traduje, že se jedná o herbář J.W. Goetha, který vytvořil při svém pobytu v Mariánských Lázních v letech 1821 až 1823. Je tomu skutečně tak?

Cedule, která byla nalezena v krabici s herbáři, pochází pravděpodobně z přelomu 19. a 20. století udává původ herbáře takto: „ Herbář – Mariánské Lázně, sebrán jeho

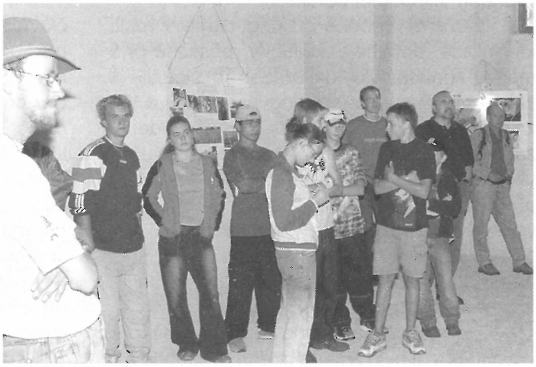

Výstava a přednáška v sále zámku (J.Bartoš)

královskou výsostí princem Friedrichem, spoluvladařem saským 1834 a 1835, a jeho excelencí J.W. von Goethem 1821, 1822, 1823". Pravdivost sdělení na této ceduli není jistá, protože mnohdy krasopisně napsané

List Goethova herbáře

nápisy z dob minulých uvádějí zcela mylné údaje (Brtek, ústní sdělení). Navíc, na rubu této cedule je tužkou německy napsáno (snad z doby první republiky) „Sebráno Václavem Skalníkem snad na Goethův popud, M.L. 1.4.1938, W.N. ???". Autorovo příjmení se nepodařilo přečíst.

Identifikovat původ herbářů podle rukopisu, kterým jsou psány názvy rostlin, je zcela nemožné. Na jednom herbářovém listě je i několik rukopisů (celkem na tyto listy psali pravděpodobně tři lidé), navíc rukopisy pochází pravděpodobně z různé doby. Docházelo k přeurčování položek, škrtání apod.

Do celé věci by snad mohly vnést jasno pouze přírůstkové knihy po německých správcích muzea, kde by se zjistilo datum a původ, odkud se herbáře do muzea dostaly. Tyto knihy však v muzeu nejsou...

Faktem zůstává, že herbáře pocházejí z první poloviny 19. století a byly nasbírány v okolí Mariánských Lázní. Bohužel, jedná se pouze o položky s názvem rostliny, jakákoli lokalizace zcela chybí. Rostliny jsou mnohdy chybně určené. Z nejkurióznějších záměn druhů lze jmenovat Ajuga reptans (zběhovec plazivý) s nápisem Veronica chamaedrys (rozrazil rezekvítek) nebo Agrostis capillaris (psineček obecný) s názvem Festuca gigantea (kostřava obrovská). Dalším velmi častým omylem je záměna Stellaria nemorum (ptačinec hajní) a Myosoton aquaticus (křehkýš vodní). Některé položky jsou špatně sebrané (např. květenství bez listů, případně sterilní rostliny), proto se je mnohdy nepodařilo přeurčit. Útěchou zůstává, že herbář obsahuje vesměs druhy velmi běžné (kromě několika hořečků – rod Gentianella).

Sbírka má tedy zejména historickou hodnotu, pro současný vědecký výzkum má pouze velmi omezený význam. Ve spojení s historickou literaturou (kniha o flóře v okolí Mariánských Lázní od prince Friedricha, o které bude řeč někdy příště) vyplývá jedna zásadní informace – ne vše, co je v knize napsáno, lze brát jako bernou minci, protože rostliny mohly být špatně určeny.

Poděkování p. Brtkovi za pomoc s překladem německých nápisů

Svatopluk Šedivý

Hnízdní výskyt výra velkého v jižní části CHKO Slavkovský les

V roce 2004 jsem prováděl monitoring hnízdění Bubo Bubo v úseku pomyslné spojnice měst Mariánské Lázně - Bečov nad Teplou. V uvedeném úseku bylo v minulosti zjištěno celkem 8 hnízdních lokalit Bubo bubo. Tato hnízdiště byla pravidelně do r. 2000 obsazována. Od uvedeného roku stav obsazovaných hnízdišť klesá. V roce 2003 byla zjištěna pouze dvě obsazená hnízdiště, konkrétně na skalním výchozu v údolí řeky Teplá u obce Louka,okr. Sokolov a na skalním výchozu rovněž v údolí řeky Teplá v blízkosti soutoku řeky Teplá a Otročínského potoka. Kolem ostatních hnízdišť nebyly zjištěny ani pobytové stopy Bubo bubo (vývržky, obnovení hnízdních jamek, zbytky potravy, peří). Jednalo se o hnízdní lokality u obce Milhostov, okr. Cheb, bývalý lom na Podhorním vrchu,okr. Cheb, bývalý hadcový lom u obce Sítiny, okr. Cheb, skalní výchoz v údolí potoka Sádka u obce Nová Ves, okr. Sokolov, skalní výchoz u bývalé hrobky u obce Starý dvůr, okr. Sokolov, skalní výchoz Psí skála u Bečova nad Teplou.

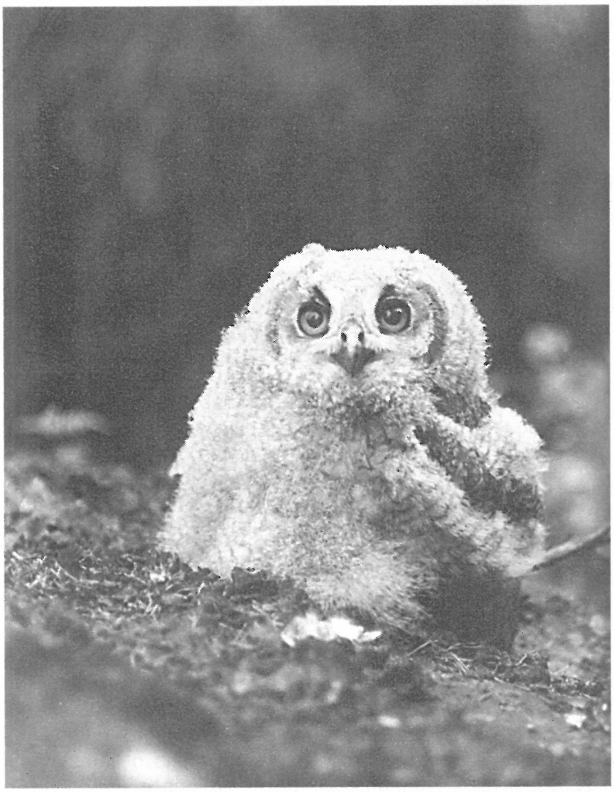

Mládě výra velkého na hnízdišti (S.Šedivý)

V roce 2004 počalo zjišťování pobytových stop Bubo Bubo již v počátečních měsících letošního roku a v době toku. Bez kladných výsledků. Na uvedených hnízdištích a v jejich okolí bylo provedeno i pozorování - zjišťování hlasového projevu Bubo bubo v době toku, rovněž bez kladných výsledků. V okolí hnízdišť nebyly zjištěny žádné pobytové stopy a to ani u jednoho z uvedených hnízdišť. Ani důkladným průzkumem v okolí samotných bývalých hnízdišť a posléze i širším okolí nebylo zjištěno zahnízdění, ani pobytové stopy. Rovněž tak nebyl zjištěn při prováděném průzkumu výskyt dospělých jedinců.

V průběhu monitoringu bylo zjištěno nové hnízdiště v údolí řeky Teplá, na skalních výchozech Lysého vrchu, po pravé straně toku řeky Teplá, na území okr. Karlovy Vary. Hnízdo se nachází na skalní římse, ve výši cca 40 m nad úrovní hladiny řeky. Na hnízdě zjištěna snůška 3 vajec, později dvě mláďata, která také byla vyvedena. Potravní skladba -ryby, ježci, potkani, holubi, dravci - káňata (na hnízdě zjištěny 4

ks pařátů).

Během monitoringu hnízdišť Bubo bubo v území vymezeném shora uvedeném, nebylo zjištěno zahnízdění Bubo bubo, nebyly zjištěny žádné hlasové projevy v době toku, nebyly zjištěny žádné pobytové stopy. Lze konstatovat, že žádné z bývalých hnízdišť (celkem 8) nebylo v roce 2004 obsazeno.

Jiří Milota

Kyselky na území bývalé žandovské vojenské střelnice

Dr. Kisch (1879) v díle Die Heilquellen und Kurorte Böhmens popisuje tzv. Weissenbachsäuerling na pěší cestě z Kynžvartu do Úbočí v nivě Weissenbachu pod tzv. Glatze (Lysina). Též Prof. Dr. Löschner (1865) popisoval tuto kyselku (ale jako Wiesenbachsäuerling) sz. od Kynžvartu. V Geologickém průvodci (Zpč.lázeňská oblast – Myslil, Václ) je zmiňována sudem zachycená málo vydatná kyselka v zaříznutém údolí na jz. úbočí návrší Homole.

Dovolil popisuje pramen vyvěrající asi 2,5 km sz. až zsz. Lázní Kynžvart na j.svahu Lesný (Judenhau –kóta 981), zachycený v malé úžlabině mezi vrchy Ostruha (Spitzberg – kota 770) a Kružný (Hohenstein – kóta 796) při vozové cestě z Lázní Kynžvart do Úbočí. Pramen vyvěrá v náplavech malého potůčku, který je pravostranným přítokem Kynžvartského potoka (Leibensteig Bach). Pramen je zachycen v louce (pod břehem) šikmo uloženou dřevěnou skruží v hloubce asi 50 cm, z ní přetéká malé množství vody. Při odběru vody dne 28.srpna 1956 Dovolil odhadl vydatnost na 3 l/min, teplota byla 8,2°C při teplotě vzduchu 16°C, obsah volného CO_2 byl zjištěn 2240mg/l, na stěnách jímky byly vysráženy sloučeniny železa.

V základní mapě 1:10 000 je zmiňovaný potok označen jako Malý Bublák a lokalita u cesty z L.Kynžvartu do Úbočí, procházející horní částí bývalého vojenského prostoru,

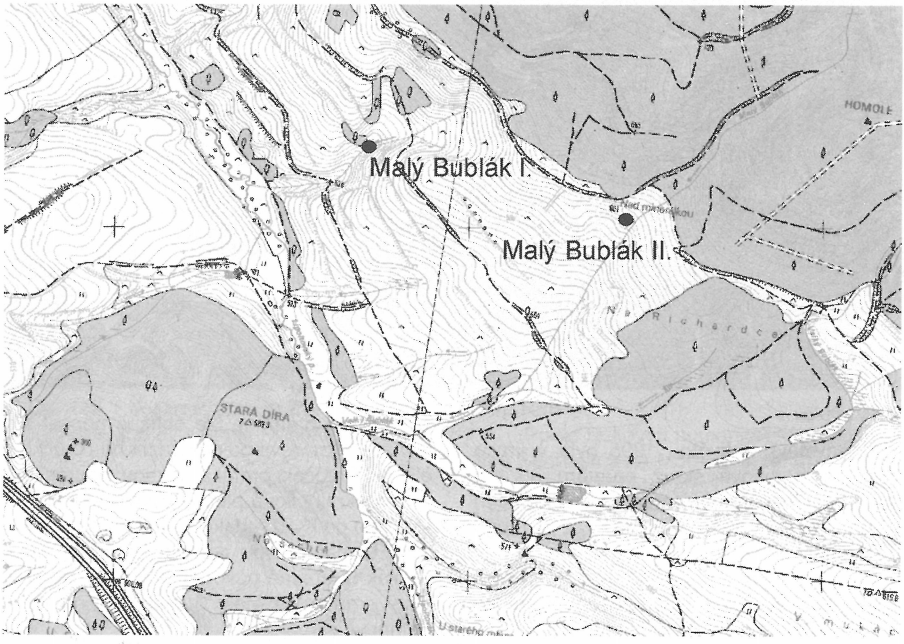

označena pomístním názvem „Nad kyselkou".

Poprvé jsme lokalitu navštívili v dubnu 1989 (v den vojenské přísahy, kdy jsme věděli, že se zde nebude cvičit). Na cestě od Úbočí byla tabule „vstup přísně zakázán" a střelnice byla opatřena též výstražným světelným návěstidlem. Tehdy jsme v horní části cílové plochy objevili čtvercovou jímku 60x60 cm, hloubky 30 cm s probubláváním CO_2 a červenými vysráženinami. Domnívali jsme se, že se jedná o zmiňovanou kyselku. Při další naší návštěvě v květnu 1995 byla v jímce vsazena betonová skruž průměru 30 cm hloubky 50 cm (viz obr.). Haertlovým třepacím přístrojem jsme změřili obsah CO_2 2 091 mg/l při teplotě vody 8°C.

V letošním roce 14.9.2004 nás Přemek Tájek, který v tomto prostoru mapoval biotopy Natura 2000, zavedl k pramenu, který je asi tím opravdovým Malým Bublákem. Je jímán v bezedném sudu nepravidelného průměru od 33 do 40 cm. hloubka vody je 55 cm a opět Haertlem jsme změřili obsah CO_2 2 231mg/l při teplotě vody 9,5°C. Dno jímky je vyloženo většími kameny a pramen je zakryt provizorním přístřeškem (viz obr. na obálce). V době fungování vojenské střelnice byl pravděpodobně hojně využíván, o čemž svědčí skleníčka pod přístřeškem, přístup vytvořený povalovým chodníčkem přes podmáčený terén a cihlami vyložené bezprostřední okolí pramene. Polohu pramene lze obtížně popsat ale leží asi 10 m vlevo od nevýrazného potůčku v olšině. Potůček protéká mírnou depresí na levém okraji cílové plochy bývalé střelnice a vlévá se do Kynžvartského potoka.

Malý bublák II

V mapce jsou prameny nazvány Malý Bublák I. (zřejmě původní Dovolilem popisovaný pramen) a Malý Bublák II. (pramen v betonové skruži).

Dr. Stanislav Burachovič

Vzpomínka na Štichlův mlýn

Malebná lesní sídelní lokalita **Štichlův mlýn** byla odedávna místní částí obce Andělská Hora. Ležela v romantickém údolí na březích potoka Hotschelohbach směrem od Andělské Hory k obci Činov (Schönau). Místo dostalo název podle prvního majitele Štichlova mlýna, mlynáře Stichela. Mlýn byl postaven roku 1660. V roce 1932 vyhořel a nebyl již obnoven. Dodnes je zachována jeho romantická ruina nedaleko vyrabované kapličky.

V lokalitě Štichlův mlýn dříve stávaly tyto objekty:

Čp.105 – Štichlův mlýn, posledním majitelem ruiny a pozemku před rokem 1945 byl Wilhelm Hübner

Vodní nádrž pohonné mlýnské vody

Čp.106 - dům truhláře a hospodáře Franze Schröttera

Čp. 131 – dům Aloisie Schwarzové

Čp. 135 – dům Elsy Höllové

Čp. 145 – dům Josefa Schöttnera, malíře porcelánu

Čp. 150 – dům číšníka Rudolfa Wiesnera

Čp. 149 – hostinec „Gasthaus zum Sonnenaufgang", majitelkou byla Hermína Mähringová

Čp. 143 – hostinec „Zur Krähe" (U vrány), majitelkou byla Marie Hübnerová

Čp. 144 – dům Wilhelma Hüttnera

Čp. 142 – dům mlynářského pomocníka Josefa Sandnera

Čp. 161 – dům dělníka Wenzela Holleiho

Čp. 146 – dům ševce a hospodáře Wenzela Mezka

Čp. 155 – dům ševce a lesního dělníka Josefa Langa

Čp. 112 – černínská myslivna, bydlel v ní Josef Lange, lesník hraběte Černína, majitele andělskohorského polesí Kaplička z roku 1851, kterou nechal postavit Johann Schöttner, mlynář na Štichlově mlýně. Její oltář zdobila dřevěná plastika Matky Boží Příbramské.

Po odsunu Němců v letech 1945-1946 byly prázdné domy usedlosti Štichlův mlýn postupně vyrabovány a zdevastovány. Jejich nepatrná torza jsou smutným mementem novodobé historie krajiny českého pohraničí. Kaplička bez inventáře dosud stojí. Na zapomenuté a krásné místo zvané Štichlův mlýn dojdete z Andělské Hory po žlutě značené turistické cestě.

Dr. Stanislav Burachovič

Významné osobnosti Bečova

Psát a mluvit o významných osobnostech je vždy poněkud ošidné, neboť kritéria pro stanovení významnosti a nevýznamnosti jsou vágní, namnoze subjektivní a tudíž i dosti problematická. U vědomí těchto úskalí jsem se pokusil vybrat z dějinného kadlubu bečovských reálií do roku l945 několik jmen, která si podle mého názoru zaslouží krátké připomenutí, tj. očištění od prachu zapomenutí, který je v případě Bečova od roku l945 obzvláště houževnatý.

Filip Rab

Podle Rukověti humanistického básnictví v Čechách a na Moravě se tento významný básník l7. století narodil koncem l6. století v Bečově. V roce l6O6 byl Filip Rab zapsán jako student univerzity v Jeně. V témže roce napsal poetický příspěvek Baltazaru Waltherovi do spisu „ Summa philosophica „. O životních osudech básníka Filipa Raba není mnoho známo.

Vstupní část bečovského zámku (J.Bartoš)

Kašpar Pluh z Rabštejna

Tento šlechtic byl v letech 1537-1547 pánem Bečova a okolí. Kašpar Pluh z Rabštejna byl synovcem předchozího bečovského pána Jana Pluha. Kašpar Pluh se svou politickou orientací a řízením osudu stal vůdcem českého stavovského povstání proti králi Ferdinandovi v letech 1546-1547. U Bečova shromáždil Kašpar Pluh v roce 1547 svá vojska. Když bylo povstání potlačeno, uprchl Pluh před zlobou krále do Saska. V nepřítomnosti byl odsouzen k trestu smrti a na jeho hlavu byla vypsána vysoká odměna. Psanec však nebyl dostižen a později došlo k jeho omilostnění. Kašpar Pluh se poté vrátil do Čech, kde zemřel roku 1585 v Sokolově. Dne 1. dubna 1585 byl pohřben v bečovském kostele.

Josef Labický

S historií Bečova je velmi úzce spjata osobnost významného hudebního skladatele, zakladatele a šéfdirigenta lázeňského orchestru v Karlových Varech Josefa Labického, který žil v letech 1802 - 1881. Malý Labický se roku 1803 s rodiči přistěhoval ze svého rodiště Krásna do Bečova do domu čp. 205. V Bečově se Labický učil u hudebního pedagoga Karla Veita hru na violu a klavír. Solidní životní existenci mu však mělo na přání rodičů zajistit řemeslo postřihovačské, jemuž se v Bečově pilně učil. V roce 1824 dostal Labický od bečovského magistrátu certifikát postřihovačského mistra. Již 4 roky předtím však mladý hudebník začal působit jako houslista lázeňského orchestru v Mariánských Lázních. V roce 1821 přešel jako sezónní hudebník do Karlových Varů, kde pak v roce 1835 založil svůj vlastní orchestr mimořádných kvalit. Roku 1824 se Labický oženil s Antonií Hergetovou, dcerou bečovského starosty. V Bečově se narodily Labického děti Eduard / architekt /, August / hudební skladatel a ředitel lázeňského orchestru v Karlových Varech /, Wilhelm / vynikající houslista / a Antonie / operní pěvkyně /.

Adolf Zörkler

Významný regionální mistr uměleckého řemesla se narodil 6. července 1869 v kupecké rodině v městečku Doupov na Kadaňsku. Po absolvování základní školy nastoupil do učení jakožto zámečník v Trnovanech na Teplicku. Poté absolvoval státní řemeslnou a živnostenskou školu v Chomutově a odsloužil si vojenskou službu v Terezíně. V roce 1894 se oženil a založil si v Trnovanech u Teplic vlastní firmu. Po úspěšných realizacích zámečnických prací na různých stavbách si Zörkler udělal mistrovský kurs v oboru umělecký zámečník a kovář.

V roce 1909 se Zörkler s rodinou přistěhoval do Bečova, který se stal jeho novým domovem a kde působil až do svého odsunu do Německa v roce 1946. Roku 1915 byl povolán do války, z níž se vrátil až roku 1919. Po válce se politicky angažoval v komunální politice / socialistická strana /, stal se poslancem bečovského zastupitelstva a již roku 1920 byl zvolen do funkce bečovského starosty. Starostoval 4 roky a zasloužil se ve městě o mnohá zlepšení zejména v sociální sféře. Po skočení své úřednické kariéry se zase plně vrátil ke svému milovanému oboru

uměleckého zámečnictví a kovovýroby. Jeho dílna se nacházela blízko obecní školy. Zörkler zaměstnával řadu učedníků a pomocníků. K jeho významným dílům patří kovový reliéf „ Objevení Vřídla „, instalovaný v Karlových Varech původně ve Vřídelní kolonádě, po jejím stržení 1939 pak v Tržní kolonádě nad pramenem Karla IV., kde se nachází dodnes. Zörkler vytvořil také velký reliéf Krista pro klášter premonstrátů v Teplé a plastiku presidenta ČSR T.G.Masaryka.

Jak již řečeno, v roce 1946 byl Zörkler s rodinou vysídlen do Německa. Novou existenci si vybudoval v bavorském Berchtesgadenu. Jako umělecký kovář byl činný až do své smrti dne 16. září 1961.

Johann Kopetzky

První ředitel obecní a měšťanské školy v Bečově. Narodil se roku 1854 v rodině mlynáře v tzv. Horním Hamru u Louky na Bečovsku. Navštěvoval gymnázium v Plzni a stal se učitelem. Působil v Teplé a Karlových Varech. V roce 1900 byl vybrán na ředitelské místo v bečovské nově zřízené obecní a měšťanské škole. Tuto školu řídil Kopetzky plných 19 let, až do roku 1919. Ředitel Johann Kopetzky sehrál po roce 1900 významnou úlohu na úseku kulturního života Bečova. Kopetzky byl talentovaným básníkem. Mnohé jeho verše byly inspirovány láskou k domovské krajině Bečovska. Pedagog a básník zemřel roku 1934 a je pohřben na bečovském hřivotě.

Josef Russ

Působil v Bečově dlouhá léta jako učitel a druhý ředitel měšťanské školy po penzionování ředitele Johanna Kopetzkého. . Narodil se v Otročíně na Tepelsku dne 30. listopadu 1870. Studoval na gymnáziu v Chebu a vyučoval poté na učitelském ústavu tamtéž. Dále učiteloval v obcích Prameny a Louka u Bečova. Jeho odborný zájem směřoval k vlastivědě a národopisu Karlovarska. Významný regionální národopisec Josef Hofmann z Karlových Varů byl jeho dobrým přítelem a učitelem. Russ úzce spolupracoval také s regionálním spisovatelem Aloisem Johnem z Horních Loman u Františkových Lázní a jeho vlastivědným časopisem „ Unser Egerland„. Nejzáslužnějšími vlastivědnými počiny Josefa Russe bylo zpracování podrobné mapy Tepelska a Bečovska pro školy v roce 1906 / 2. vydání 1936 / a sepsání vlastivědné knihy " Der Tepler Bezirk „ jež vyšla tiskem roku 1936. Josef Russ psal po skončení aktivní učitelské služby několik obecních kronik Bečovska. Také Josef Russ musel po roce 1945 opusit svůj domov. Zemřel dne 5. listopadu 1946 a je pohřben v německém Mnichově.

Ernst Steidl

Bezesporu nejvýraznější uměleckou osobností Bečova první poloviny 20. století byl malíř a grafik Ernst Steidl. Narodil se v Bečově 20. července 1891. Steidlův otec byl hudebníkem a příbuzným kapelníka Labického. Po základní škole odešel z Bečova na 2 roky do odborné keramické a grafické školy do Teplic a odtud pak na Akademii výtvarných umění v Praze. Tam studoval 3 roky u profesora Franze Thieleho a 2 roky u profesora Korttena. Od roku 1914 byl činný jako svobodný výtvarný umělec v Bečově. Jeho malířský zájem patřil především rodnému kraji a jeho lesům. Vytvořil dlouhou řadu obrazů a grafických listů s krajinnými motivy z Bečova a okolí. Některá jeho díla dodnes zdobí bečovskou radnici. Steidl byl kromě malování velkým ctitelem a znalcem hudby.

Základy šibenice na Popravčím vrchu nad Bečovem (J.Bartoš)

Již od mládí si nenechal ujít žádný významnější koncert.

Steidlova díla se nacházejí galeriích a muzeích v Praze, Vratislavi, Regensburgu, Karlových Varech, Ostrově aj. Jeho nezaměnitelné grafické listy / lepty / Bečova jsou dodnes odborníky vysoce ceněny. Jejich prodejní ceny na antikvárním, starožitnickém a aukčním trhu stále stoupají. Známé jsou Steidlovy lepty s námětem bečovského hradu a zámku. Vrcholným uměleckým dílem se stal Steidlův obraz s motivem tzv. Staré pošty a zamrzlé Teplé s bruslaři. Steidl byl členem tzv. Metznerbundu, sdružení německých výtvarných umělců v Čechách.

Po roce 1945 musel Ernst Steidl opustit Bečov. Nový domov nalezl v obci Bach u Regensburgu. Ernst Steidl tvořil svá osobitá malířská a grafická díla díla až do své smrti 17. ledna 1966.

Alois Rieber / 16.1. 1876 - 12.4.1944 /

Rodák z Bečova, žák profesorů Maxe Pirnera a Josefa Václava Myslbeka v Praze. Vysokoškolský profesor a sochař.

Dr. Josef Rieber / 22.1. 1862 - 5.12. 1934 /

Rodák z Bečova, univerzitní profesor, bohoslovec a kněz působící před 2. světovou válkou v Bečově.

Vévodkyně Marie z Beaufortu - Spontin, rozená hraběnka ze Silvy Tarouca

Manželka bečovského vévody Heinricha z Beaufortu se narodila 26. června 1886 v Trmicích na Ústecku. Sňatek s vévodou Heinrichem se konal 3. února 1910. Vévodkyně Marie byla velice zbožná. Velmi intenzívně se angažovala v ženském katolickém hnutí. Přispěla k založení německého Katolického svazu žen v Čechách, který dosáhl počtu 80 tisíc členů. Řadu let / až do roku 1936 / vévodkyně Marie působila jako jeho prezidentka. Proslula svou dobročinností ve prospěch chudých a nemocných. Obzvláštní přízeň věnovala chudým studentům bohosloví.

Zámek Bečov (J.Bartoš)

Vévodkyně Marie měla 6 dětí, z toho 2 zemřely krátce po narození, jeden syn - Karl Albrecht - padl ve 2. světové válce. Jeho ztráta vévodkyni zasáhla velmi těžce.

Počala churavět a zemřela dne 12. července 1945. Vévodkyně Marie z Beaufortu byla pochována na bečovském hřbitově

JUDr. Heinrich, vévoda a kníže Beaufort - Spontin

Poslední šlechtický majitel bečovského panství v letech 1917 - 1945 se narodil dne 11. března 1880 v Paříži jakožto syn vévody Friedricha z Beaufortu. Jeho děd, Friedrich Beaufort - Spontin, zakoupil v roce 1813 panství Bečov od knížete Kounice. Od onoho roku se sídlem belgického rodu Beaufort -Spontin stalo západočeské městečko Bečov.

Dětství a mládí prožil hrabě Heinrich na bečovském zámku. Místy jeho vzdělání bylo gymnázium v Plzni a dále univerzity ve Vídni a Innsbrucku. Vystudoval práva a byl promován na JUDr. Schopný mladý právník nastoupil do státní služby v prezídiu pražského c.k. místodržitelství. Po několika letech JUDr. Heinrich přesídlil do Vídně a zakoupil tam tiskárnu. V roce 1910 se oženil z hraběnkou Marií z Tarouca. Z manželství vzešly tyto děti - hraběnka Elisabeth / provdaná princezna Croy /, hrabě Friedrich, hrabě Karl Albrecht / padl ve 2. světové válce / a nejmladší dcera hraběnka Eleonora. Krátce po sňatku se manželé přestěhovali z Vídně na zámek do Bečova. Za první světové války bojoval vévoda v rakouském vojsku.

Vévoda Heinrich byl po celý život štědrým mecenášem města Bečova a jeho spolků. Jeho obzvláštní vášní a zálibou byl lov. Konec 2. světové války přinesl vévodovi velmi trpké životní chvíle. Jeho majetek byl zkonfiskován ve prospěch československého státu. Vévoda byl krátký čas internován v Plzni a poté se přestěhoval na své rodové sídlo v Kainachu v rakouském Štýrsku. V roce 1965 mu bývalí obyvatelé Bečova v Německu udělili čestné občanství Bečova. Vévoda Heinrich Beaufort-Spontin zemřel dne 25.dubna 1966.

Synagoga s bytem rabína a rituální lázní v Poutnově

ořící synagoga v Kynšperku nad Ohří

PETZL